Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru
Future Generations Commissioner for Wales

Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020

Gadewch i ni greu'r dyfodol gyda'n gilydd

Pennod 3

Cynnydd yn erbyn y nodau llesiant

Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2020

Cynnydd yn erbyn y nodau llesiant: Cymru Gydnerth

Y Weledigaeth - Cymru Gydnerth yn 2050 **06**

Canfyddiad pobl o gynnydd tuag at y nod hwn **10**

Eich Llais **12**

Yr heriau a'r cyfleoedd i newid **13**

- Cynnal a gwella'r amgylchedd naturiol trwy reoli tir a môr yn briodol i greu ecosystemau iach gweithredol **14**
- Manteisio i'r eithaf ar fannau gwyrdd a glas naturiol i gefnogi llesiant **22**
- Angen brys am well gwybodaeth am natur **26**
- Aer a dŵr glân ar gyfer bywyd gwyllt a phobl **29**
- Sicrhau ein bod yn defnyddio adnoddau naturiol yn effeithlon **33**

Argymhellion **34**

Adnoddau **40**

Cymru Gydnerth

Cymru Gydnerth

Mae ein hamgylchedd naturiol yn hanfodol ar gyfer ein llesiant. Mae tirweddau gwyllt a naturiol yn ein cynnal; maen nhw'n rhoi dŵr glân i ni i'w yfed ac awyr iach i anadlu. Maent yn storio carbon a diogelu ein cartrefi rhag llifogydd, a gallant helpu i'n gwneud ni'n hapus ac yn iach. Mae natur yn rhoi'r sylfaen i'n economi, system ynni a'n bwyd a'n ffermio . Mae peillwyr yn unig, er enghraifft, yn werth mwy na £430miliwn y flwyddyn i amaethyddiaeth y Deyrnas Unedig. Mae cysylltiad cynhenid rhwng iechyd natur a'n hiechyd ni.

O wylio gwenyn a gloÿnnod byw, i fwynhau lliwiau planhigion, i sylwi ar furmur tawel coed yn y gwynt; mae natur yn rhoi eiliadau o ysbrydoliaeth a myfyrod i ni, yn llefydd y gallwn ddianc iddynt ac ymlacio ynddynt.
Bioamrywiaeth a chyfraniadau natur yw'r 'rhwyd diogelwch' pwysicaf i bobl sy'n cefnogi bywyd dynoliaeth.
Fodd bynnag, mae ein rhwyd ddiogelwch bron wedi'i hymestyn yn rhy bell, ac mae natur yn brysur dianc o'n bywydau. Rydym yng nghanol argyfwng ecolegol a bioamrywiaeth ar yr un lefel â'r hinsawdd argyfwng. Gwyddom fod 60% o rywogaethau yn dirywio a bod miliwn o rywogaethau yn fyd-eang dan fygythiad o ddifodiant; gan gynnwys 40% o bryfed yn fyd-eang. Heb ymyrraeth wedi'i thargedu yng

"Cenedl sy'n cynnal ac yn gwella amgylchedd naturiol bioamrywiol gydag ecosystemau iach gweithredol sy'n cynnal cydnerthedd cymdeithasol, economaidd ac ecolegol ynghyd â'r gallu i addasu i newid."

Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015

Nghymru, mae'r gornchwiglen bellach mewn perygl o ddiflannu, a gellid colli gwiwerod coch yn yr un modd.

Nid yn unig bywyd gwyllt sy'n colli allan; ond ninnau hefyd. Rydym yn erydu sylfaen ein heconomïau, bywoliaeth, diogelwch bwyd, iechyd ac ansawdd bywyd ledled y byd. Mae cysylltiad rhwng iechyd natur ac iechyd pobl, ac mae'r llwybr at adferiad yn dechrau gyda chynllun ar gyfer rhoi bywyd gwyllt yn ôl yn ein bywydau.

"Mae fy ngweledigaeth ar gyfer Cymru yn un llawn bywyd gwyllt. Mae'n hanfodol ein bod yn cadw'r cyfoeth o harddwch ein cenedl fach. Rwy'n cofio fy Nhaid yn siarad am faint o adar a arferai fod dros Gwynedd a physgod yn yr afonydd. Ond mae'n stori wahanol nawr. Rwyf am weld Cymru fel y gwelodd ef. Ac rydw i eisiau gallu rhannu'r Gymru honno gyda fy mab a chenedlaethau'r dyfodol - un sy'n llawn natur ... Rhaid i weledigaeth ar gyfer 'Cymru Ein Dyfodol' flaenoriaethu buddsoddi mewn natur. "

Iwan Rheon, Actor a Llysgennad WWF Cymru
mewn llythyr ataf

Y Weledigaeth - Cymru Gydnerth yn 2050

Nod Cymru gydnerth yw gwrthdroi dirywiad ein hamgylchedd naturiol bioamrywiol, datblygu gwell ymwybyddiaeth o'n heffeithiau fel unigolion a sefydliadau, yn sicrhau ein bod yn ecolegol gadarn, gyda ecosystemau iach, ac i gefnogi llesiant yn y gymuned.

Mae ein deddfwriaeth a pholisïau blaenllaw, ynghyd â'r ymrwymiad a chydweithrediad y llywodraeth, cyrff cyhoeddus, busnesau a chymunedau, yn ceisio helpu i ddiogelu ac adfer natur, a'r ystod eang o buddion y mae'n eu darparu. (Cymru Lewyrchus, Cymru Iachach, Cymru â Diwylliant Bywiog lle mae'r Gymraeg yn Ffynnu a Chymru sy'n Gyfrifol ar Lefel Fyd-eang)

Ar raddfa eang, mi fydd partneriaethau diwylliannol traws-sector yn anelu at adfer ecosystemau Cymru; cynyddu eu gwytnwch. (Cymru â Diwylliant Bywiog lle mae'r Gymraeg yn Ffynnu). Mewn cymunedau, bydd pobl yn gweithio gyda'u gilydd i helpu adferiad natur a gwella eu hardaloedd lleol. (Cymru o Gymunedau Cydlynus a Chymru Iachach). Bydd mawndiroedd, coetiroedd a rhostiroedd Cymru yn cael eu hadfer yn araf; dod ag ystod eang o fuddion i fywyd gwyllt, storio carbon a lleihau risg llifogydd.

Bydd gan Gymru rhwydwaith natur ddaearol a morol sy'n arwain y byd, ac mewn cyflwr ffafriol. Bydd y safleoedd hyn yn fwy, wedi'u cysylltu'n well, a bydd y rhwydwaith wedi'i gwblhau. (Cymru sy'n Gyfrifol ar Lefel Fyd-eang)

Bydd targedau ar gyfer cynyddu deunydd organig yn gwella iechyd a chadwraeth pridd ar dir fferm a bydd llygredd yn cael ei leihau. Bydd Cymru'n cynhyrchu bwyd o ansawdd uchel a maethlon, wedi'u tyfu'n

Mae adroddiad gan yr RSPB yn dangos y gall ffermydd mynydd gyfeillgar i fyd natur fod a fwy o elw. O edrych ar y sialensiau unigryw mae ffermwyr yr ucheldir yn wynebu, datgelodd yr adroddiad dystiolaeth yn dangos bod y system fusnes gyfredol yn ei wneud yn anoddach i ffermwyr wneud elw. Gellir ei wella trwy gymryd dull mewnbwn is a chyfeillgar i natur, sy'n dibynnu ar asedau naturiol y fferm yn unig, h.y. glaswellt sydd ar gael ar y fferm.

Mae'r 'Nature Friendly Farming Network' yn uno ffermwyr sy'n angerddol am fywyd gwyllt a ffermio cynaliadwy. Maent yn darparu llwyfan i aelodau'r gymuned ffermio rannu eu gwybodaeth, mynychu hyfforddiant a digwyddiadau a lledaenu buddion ffermio cynaliadwy sy'n gyfeillgar i natur ar lefel y Deyrnas Unedig.

Yn Siapan, mae 'Shinrin yoku', sy'n cael ei gyfieithu fel 'ymdrochi coedwig', yn golygu mynd am dro mewn coedwigoedd er llesiant ysbrydol a chorfforol. Mae 48 o lwybrau swyddogol, ac mae tua chwarter y boblogaeth wedi rhoi cynnig arni.

Yn ysbyty Llandoc ym Mro Morgannwg, mae Ein Berllan yn berllan gymunedol lle mae'r bwrdd iechyd yn gweithio gyda phartneriaid i sefydlu parc iechyd cymunedol ecolegol er budd bywyd gwyllt, planhigion a phobl. Credir mai ef yw'r cyntaf o'i fath ar safle ysbyty yn y Deyrnas Unedig. Mae'r 'NHS Forest' hefyd yn hyrwyddo man gwyrdd bioamrywiol ar dir y Gwasnaeth Ieichyd Gwladol.'

gynaliadwy. A hyn oll drwy wella'r amgylchedd naturiol. (Cymru Lewyrchus a Chymru sy'n Gyfrifol ar Lefel Fyd-eang)

Bydd pawb yng Nghymru yn gallu cael mynediad at fan gwyrdd o ansawdd da. Mae hyn yn cynyddu gweithgaredd corfforol (yn enwedig mewn plant), gan wella llesiant meddwl, lleihau amlygiad i beryglon amgylcheddol a llygredd aer, gwella ansawdd aer, a dod â phobl ynghyd mewn gweithgareddau cymunedol. (Cymru Iachach, Cymru sy'n Fwy Cyfartal a Chymru â Diwylliant Bywiog lle mae'r Gymraeg yn Ffynnu)

Bydd amrywiaeth o goed stryd, gerddi, toeau gwyrdd, coedwigoedd cymunedol, parciau, afonydd, camlesi a gwlyptiroedd yn sicrhau ystod eang o fuddion i bobl a bywyd gwyllt, tra 'n darparu gwytnwch i hinsawdd sy'n newid. (Cymru Lewyrchus, Cymru o Gymunedau Cydlynus a Chymru sy'n Gyfrifol ar Lefel Fyd-eang). Bydd cysylltu mannau gwyrdd cyfoethog bioamrywiol yn helpu iechyd corfforol a meddyliol pobl. (Cymru Iachach a Chymru sy'n Fwy Cyfartal)

Bydd creu lleoedd neu 'place-making' yng Nghymru yn ystyried anghenion poblogaeth ardaloedd lleol yn y dyfodol a ffactorau cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol ehangach. Bydd pobl yn ymwneud yn uniongyrchol â dylunio a darparu ymyriadau sy'n annog mynediad a defnydd y lleoedd yma gan gynrychiolaeth amrywiol o'r bobl. (Cymru o Gymunedau Cydlynus, Cymru sy'n Fwy Cyfartal a Chymru â Diwylliant Bywiog lle mae'r Gymraeg yn Ffynnu)

© Aaron Volkening

Bydd trefi a dinasoedd Cymru yn dod yn rhydd o blaladdwyr - gan ddilyn esiampl Ffrainc,a dinasoedd mawr y byd megis Barcelona, sydd wedi gwahardd defnyddio plaladdwyr gan gyrff cyhoeddus mewn parciau a gerddi.

Daeth Llundain yn 'ddinas parc cenedlaethol gyntaf y byd.'

Cynaliadwy "Foodscaping" yn Genefa, y Swistir, lle mae cymunedau wedi gweithio gyda'i gilydd; Bydd cymdogion yn ymgynghori ac yn cynllunio beth fydd pob un yn tyfu fel y gallant rannu a masnachu bwyd.

Mae dinasoedd fel Milan, Melbourne, Berlin a Shanghai yn defnyddio natur i fynd i'r afael â phroblemau polisi, megis gwyrddni trefol ar gyfer oeri dinasoedd, gwella ymgysylltiad dinasyddion i adfer tir cyhoeddus ac i atal llifogydd.

Yn Seoul, De Korea, gwireddwyd pentref planhigion ar hen briffordd yng nghanol y ddinas gan ei drawsnewid yn barc cyhoeddus cilomedr o hyd gyda 24,000 o blanhigion wedi'u cynllunio (coed, llwyni a blodau). Mae Afon Cheonggyecheon, a gwmpesir gan seilwaith trafnidiaeth ers blynyddoedd lawer, wedi cael ei hadfer i barc afon gan ddenu 60,000 o ymwelwyr y dydd, gan yrru buddion economaidd a gwella ansawdd aer yn y ddinas.

Mae Addysg Hinsawdd wedi cael ei ychwanegu at y cwricwlwm cenedlaethol yn yr Eidal, gan ei wneud y wlad gyntaf i gyflwyno addysg hinsawdd gorfodol mewn ysgolion y wladwriaeth.

Bydd buddion amgylchedd iach a bioamrywiol yn cael eu deall a'u gwerthfawrogi ar draws pob maes gwaith a sector, gyda natur wedi'i hymgorffori ym mhob gwneud penderfyniadau trwy gynlluniau, polisïau a datblygiadau. (Cymru Lewyrchus a Chymru sy'n Gyfrifol ar Lefel Fyd-eang)

Bydd cenedlaethau'r presennol a chenedlaethau'r dyfodol yn eco-lythrennog ac o ganlyniad yn deall cydbwysedd systemau naturiol sy'n creu bywyd ar y Ddaear a lleihau effaith newid yn yr hinsawdd a cholli bioamrywiaeth. (Cymru Lewyrchus, Cymru sy'n Fwy Cyfartal a Chymru â Diwylliant Bywiog lle mae'r Gymraeg yn Ffynnu)

Bydd amser ym myd natur yn cael effaith gadarnhaol ar addysg pobl ifanc, iechyd corfforol, llesiant emosiynol, a sgiliau personol a chymdeithasol. Bydd plant yng Nghymru yn gysylltiedig â natur, ac o ganlyniad yn mwynhau cydweithio i'w wella. Bydd gan ysgolion hefyd seilwaith gwyrdd bioamrywiol. (Cymru Iachach, Cymru sy'n Fwy Cyfartal a Chymru â Diwylliant Bywiog lle mae'r Gymraeg yn Ffynnu)

Bydd yr amgylchedd naturiol yn chwarae ei ran wrth helpu i leihau llifogydd. Mi fydd atebion sy'n hanu o fyd natur, yn seiliedig ar ddalgylchoedd cyfan a chyd-weithio ar draws sectorau, yn helpu i atal llifogydd, cysylltu pyllau, orgors ar dir urchel, coetiroedd, gwlypdiroedd a glaswelltiroedd sy'n gyfoethog mewn rhywogaethau. (Cymru sy'n Gyfrifol ar Lefel Fyd-eang)

Mewn ardaloedd trefol, bydd cynlluniau draenio trefol cynaliadwy yn amsugno, yn dal dŵr ac yn arafu llif dŵri afonydd. Bydd coed, waliau gwyrdd a thoeau gwyrdd yn gwella naws trefi a dinasoedd, tra hefyd yn lleihau'r risg lifogydd o ddŵr wyneb. Bydd pontydd gwyrdd yn caniatáu i fywyd gwyllt symud yn ddiogel dros ein rhwydweithiau trafnidiaeth. (Cymru o Gymunedau Cydlynus a Chymru sy'n Gyfrifol ar Lefel Fyd-eang)

© HarryJBurgess

Mae Black2Nature yn sefydliad sy'n gweithio i gael pobl ethnig lleiafrifol mwy gweladwy i ymgysylltu â natur. Mae ei sylfaenydd, Mya-Rose Craig, er enghraifft, wedi trefnu gwersylloedd natur penwythnos a dim gwastraff ar gyfer plant VME a phobl ifanc yn eu harddegau o ganol dinas Bryste.

Mae Grangetown Werddach yn brosiect ar y cyd rhwng Cyngor Caerdydd, Dŵr Cymru a Chyfoeth Naturiol Cymru i reoli dŵr glaw yn well gan wneud Tre-gib yn lle glanach a gwyrddach i fyw ynddo.

Mae Fargen Newydd Werdd Dinas Efrog Newydd yn ei wneud yn orfodol bod rhaid cael 'toeau gwyrdd' ar adeiladau newydd fel rhan o'r Ddeddf 'Green Roofs'. Mae'r Ddeddf gwerth $14biliwn yn gweithio tuag at nod unigol: gostyngiad o 40% yn allyriadau nwyon tŷ gwydr Dinas Efrog Newydd NYC erbyn 2030, a niwtraliaeth carbon erbyn 2050.

Mae Dinas Llundain yn defnyddio seilwaith gwyrdd i amddiffyn pobl rhag llygredd aer. Ei fwriad hefyd yw hyrwyddo byw'n iachach, lleihau effeithiau newid yn yr hinsawdd, gwella ansawdd aer ac ansawdd dŵr, a gwella bioamrywiaeth a gwytnwch ecolegol.

Byddwn yn lleihau ein cyfraniad a'n heffaith ar adnoddau naturiol y blaned, a bydd ein gweithlu ar flaen y gad yn yr economi werdd a thwf gwyrdd. Bydd diwydiannau'n arloesol a charbon isel, gydag 'economi werdd' gynyddol mewn ynni adnewyddadwy a thechnolegau gwyrdd. (Cymru Lewyrchus a Chymru sy'n Gyfrifol ar Lefel Fyd-eang)

Bydd seilwaith bioamrywiol gwyrdd a glas yn helpu i wella ansawdd aer, gyda choed, gwrychoedd, coetiroedd, parciau a waliau gwyrdd yn amsugno carbon deuocsid; lleihau'r risg o lifogydd a darparu cynefin i fywyd gwyllt. (Cymru Iachach, Cymru o Gymunedau Cydlynus a Chymru sy'n Fwy Cyfartal)

Gan rasio o flaen siroedd eraill, bydd Cymru yn cyrraedd ei thargedau statudol ar gyfer newid yn yr hinsawdd. Gydag amgylcheddau gwledig a threfol yn addasu, bydd diddordeb a buddsoddiad cynyddol mewn ardaloedd sy'n fwy gydnerth i hinsawdd sy'n newid. Yn ei dro, bydd Cymru yn lleihau effeithiau o newid yn yr hinsawdd ar bobl a'r amgylchedd naturiol. (Cymru Lewyrchus a Chymru sy'n Gyfrifol ar Lefel Fyd-eang)

© Jeremy Segrott

Mae dinas Rotterdam yn ymdrechu i ddod yn economi cylchol, trwy ystyried cylchrediad yn ei brosesau tendro a chaffael, cyflogi cwmni i helpu llywio cwmnïau i feddwl yn gylchol, a grymuso entrepreneuriaid i wneud cynhyrchion arloesol allan o sbwriel.

Mae fy nghyfraniad i at y weledigaeth hon wedi'i amlinellu drwy fy ngwaith ar fy meysydd ffocws ac fe'i nodir yn fanwl yn y bennod ar fy ffocws.

Canfyddiad pobl o gynnydd tuag at y nod hwn

Mae gwrando ar yr hyn y mae pobl yn ei feddwl a'i gredu yn rhan bwysig o gymryd rhan. Dyna pam, yn yr adran hon, roeddwn i eisiau rhoi blas o'r hyn y mae pobl wedi'i ddweud wrthyf, ers dechrau fy nhymor ac mewn perthynas â'r adroddiad hwn.

Roedd tua un rhan o bump o'r holl ymatebion o Lwyfan y Bobl yn ymwneud â bioamrywiaeth, natur a newid yn yr hinsawdd.

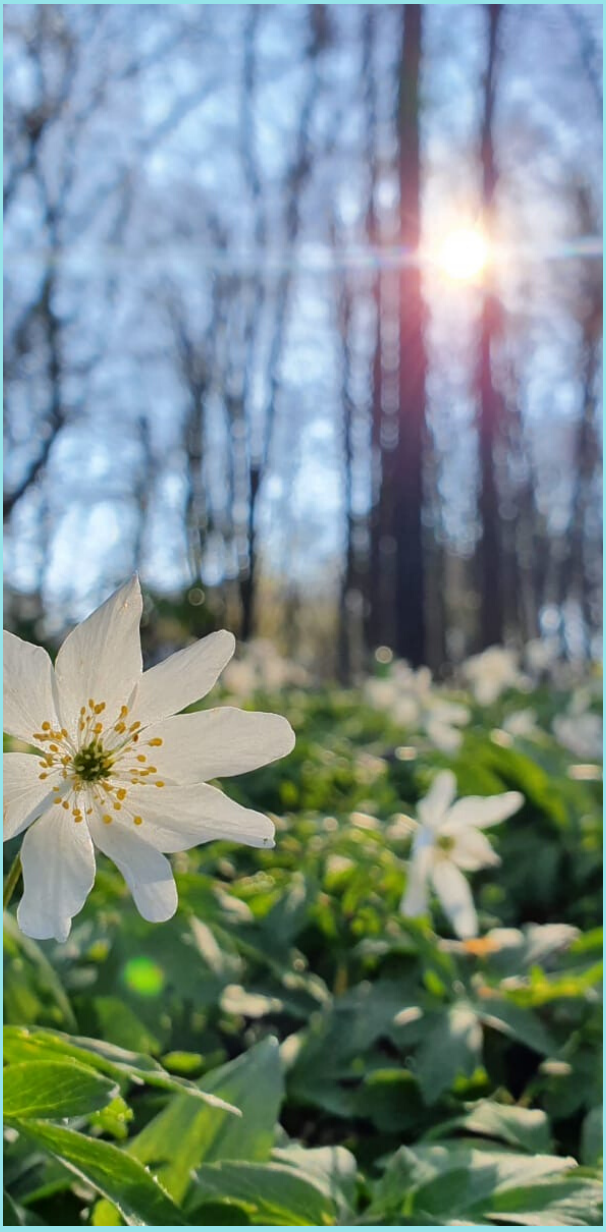

Roedd barn pobl yn cynnwys:

- Mae pryderon eang ynghylch colli bioamrywiaeth yng Nghymru, ac yn cydnabod bod hyn yn bygwth ein rhywogaeth.
- Mae angen i ni wrthdroi colled bioamrywiaeth fel y gall cenedlaethau'r dyfodol fwynhau natur a'r manteision y mae'n eu darparu.
- Mae pobl yn dychryn ynghylch effeithiau plastig ar yr amgylchedd a bywyd morol, ac yn mynnu bod gan rheoleiddio a manwerthwyr rôl bwysig i gael gwared ar eu defnydd ohono.
- Byddai pobl yn gwerthfawrogi help i ddeall effaith yr hyn maen nhw'n ei wneud a'i brynu.
- Nid ydym bob amser yn dda am gydnabod neu werthfawrogi'r buddion a ddaw yn sgil lleoedd awyr agored i iechyd corfforol a meddyliol.
- Dylai pobl ifanc yng Nghymru baratoi'n well gyda sgiliau ar gyfer economi uwch-dechnoleg, gylchol ac adferol. A dylid mynd i'r afael â'r prinder sgiliau yn y sector ynni gwyrdd
- Mae bygythiad newid yn yr hinsawdd yn real, ond rydyn ni'n dal i fod ynghlwm iawn â'n ffordd o fyw, ac ni fydd pawb yn ildio hynny yn ysgafn.
- Mae ffermio yn hanfodol i lesiant cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol yng Nghymru, ac mae gennym gyfle iddo nid yn unig gyflenwi bwyd o safon, ond hefyd adfer natur, gan sicrhau buddion ehangach i bobl a'r amgylchedd.
- Mae systemau bwyd cyfredol yn cael effaith andwyol ar yr amgylchedd ac iechyd pobl, ac erbyn hyn mae angen system fwyd ddiogel, deg a chynaliadwy sy'n gwella llesiant yng Nghymru.

Canfyddiad pobl o gynnydd tuag at y nod hwn

Hoffwn ddweud diolch i'r canlynol am eu cyfraniad i'm gwaith ar y nod hwn.

Rhoddodd llawer o sefydliadau a rhanddeiliaid fewnbwn i'r Daith tuag at Gymru Gydnerth, a sylwadau defnyddiol a chraff ar ddrafftiau'r adroddiad hwn. Rwyf am ddiolch yn benodol i Gyfoeth Naturiol Cymru am y dystiolaeth a'r adborth a ddarparwyd ganddynt. Diolch hefyd i RSPB Cymru a Maint Cymru am eu cymorth i gyrraedd pobl ifanc trwy eu digwyddiadau Llyfr Dymuniadau a MockCop. Yn olaf, hoffwn ddiolch i WWF Cymru, Oxfam Cymru, Polisi ac Ymarfer Bwyd Cymru, Ymddireolaethau Natur Cymru, Coed Cadw, 'Marine Conservation Society' a sefydliadau amgylcheddol eraill sydd wedi ymgysylltu a chyfrannu at waith ein swyddfa yn barhaus.

Alison Colebrook
Cynullydd Nod ar gyfer Cymru Gydnerth ar secondiad o Ymddiriedolaethau Natur Cymru

Yn ogystal â'r cyfranogiad hwn, rwyf hefyd wedi cyflawni fy nyletswydd statudol i fonitro ac asesu cynnydd cyrff cyhoeddus wrth gyflawni eu hamcanion llesiant a gofynion y Ddeddf yn gyffredinol, ac wedi cynnal ymchwil. O ganlyniad i'r gweithgareddau hyn, rwyf wedi nodi'r heriau a'r cyfleoedd fel y nodir yn y bennod hon.

Eich Llais

Wrth ymgysylltu â thros 5,000 o bobl, mae'r safbwyntiau isod yn gynrychioliadol o'r materion allweddol a rannwyd â'm swyddfa wrth lunio'r adroddiad hwn:

"Ar hyn o bryd nid oes gan ‘ddefnyddwyr’ fawr o ddewis ond dod â phlastigau a deunyddiau anghynaliadwy eraill i’w cartrefi - mae angen deddfwriaeth arnom sy’n gorfodi cyflenwyr a manwerthwyr i leihau neu symud plastigau." Sgwrs Cymru Ein Dyfodol, Wrecsam

"Mae diwydiant trwm, y mae'r set sgiliau yng Nghymru wedi'i dargedu'n draddodiadol tuag ato, wedi diflannu. Dylai pobl ifanc yng Nghymru gael sgiliau sy'n angenrheidiol ar gyfer economi werdd uwch-dechnoleg. Dylid mynd i’r afael â’r prinder sgiliau yn y sector ynni gwyrdd. " Cymru Amrywiol, Gorffennaf 2019

"Mae angen ymgysylltu arnom i helpu pobl i ddeall effaith yr hyn maen nhw'n ei wneud / ei brynu." Sgwrs Cymru Ein Dyfodol, Glyn Ebwy

"Mae gan Gomisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol rôl bwysig wrth sicrhau bod amddiffyn ac adfer ein hamgylchedd naturiol yn uchel ar yr agenda wleidyddol ac i helpu i atgoffa cyrff cyhoeddus o'u cyfrifoldebau i'r amgylchedd naturiol." (Llwyfan y Bobl)

"Mae angen i Gymru fuddsoddi mewn datblygu'r genhedlaeth nesaf o arddwriaethwyr a sicrhau bod cyfleoedd yn cael eu creu iddynt ddatblygu busnesau bwyd llwyddiannus." (Llwyfan y Bobl)

"Mannau awyr agored hygyrch a ffyniannus a ddefnyddir yn gyfrifol. Cydnabod eu buddion ar gyfer iechyd corfforol a meddyliol." Sgwrs Cymru Ein Dyfodol, Llandrindod

Yr heriau a'r cyfleoedd i newid

Mae bioamrywiaeth, 'amrywiaeth yr holl fywyd ar y ddaear', wedi gweld gostyngiad cyffredinol o 60% mewn rhywogaethau ledled y byd er 1970. Gyda'r disgwyliad fod y boblogaeth fyd-eang yn cyrraedd 8 biliwn erbyn 2030, bydd hyn yn rhoi pwysau cynyddol ar ein hadnoddau naturiol.

Yn 2019, canfu'r Llwyfan Polisi Gwyddoniaeth Rhynglywodraethol ar Wasanaethau Bioamrywiaeth ac Ecosystem (IPBES) fod natur yn dirywio'n fyd-eang ar gyfraddau na welwyd eu tebyg yn hanes dyn, - a bod cyfradd y difodiant rhywogaethau yn cyflymu (nodwyd bod miliwn o rywogaethau mewn perygl o difodiant). Mae hyn bellach yn debygol o gael effeithiau difrifol, ar bobl ledled y byd.

Mae ei adroddiad, yr asesiad mwyaf cynhwysfawr o'i fath, yn tynnu sylw at brif ysgogwyr colli bioamrywiaeth. Yn nhrefn arwyddocâd, mae'r rhain yn newidiadau yn nefnydd y tir a'r môr, elwa uniongyrchol ar organebau, newid yn yr hinsawdd, llygredd gan gynnwys plaladdwyr, a rhywogaethau estron goresgynnol. Mae hefyd yn nodi bod angen 'newidiadau trawsnewidiol' i adfer a gwarchod natur.

"Mae iechyd ecosystemau yr ydym ni a phob rhywogaeth arall yn dibynnu arnynt yn dirywio yn gyflymach nag erioed. Rydym yn erydu sylfeini ein heconomïau, bywoliaethau, diogelwch bwyd, iechyd ac ansawdd bywyd ledled y byd."

Syr Robert Watson, Cadeirydd Llwyfan Polisi Gwyddoniaeth Rhynglywodraethol ar Wasanaethau Bioamrywiaeth ac Ecosystem (IPBES)

Yn yr un modd, mae Adroddiad 'Living Planet 2018' WWF yn darparu'r dystiolaeth wyddonol yn dangos sut mae gweithgaredd dynol anghynaliadwy yn gwthio systemau naturiol y blaned sy'n cynnal bywyd, i'r eithaf. Er enghraifft, mae'r mynegai diweddaraf yn dangos dirywiad cyffredinol o 60% ym maint y boblogaeth rhwng 1970 a 2014. Ar ben hynny, yn ail rifyn 'Global Risks Report 2020', nododd Fforwm Economaidd y Byd fod y pum risg fwyaf byd-eang, am y tro cyntaf yn hanes 10 mlynedd yr arolwg, o ran tebygolrwydd i gyd yn ymwneud a'r amgylchedd.

Mae'r dystiolaeth yn syfrdanol: rydym yn byw mewn ardal o newid digynsail o ran ein planed. Mae ymchwil yn dangos pwysigrwydd anghyfnewidiol y byd naturiol i'n hiechyd, cyfoeth, bwyd a diogelwch. Mae'n dangos na all gweithrediadau cyfredol gyflawni'r nodau ar gyfer gwarchod natur a a chyflawni cynaliadwyedd, a dim ond trwy newidiadau trawsnewidiol ar draws ffactorau economaidd, cymdeithasol, gwleidyddol a thechnolegol y gellir eu cyflawni.

Fodd bynnag, er y gallwn yn hawdd deimlo'n ddigalon am gyflwr ein hamgylchedd naturiol, mae IPBES hefyd yn tynnu sylw nad yw'n rhy hwyr i wneud gwahaniaeth; ac yn nodi atebion gan gynnwys offer polisi, opsiynau ac arferion rhagorol.

Yng Nghymru, mae gennym y ddeddfwriaeth a'r polisïau ar waith i amddiffyn ac adfer natur a chymryd agwedd fwy integredig. Fodd bynnag, rhaid inni ddeall nad yw gwrthdroi colli bioamrywiaeth yn beth 'braf ei gael'. Mae'n hanfodol os ydym am oroesi fel rhywogaeth ein hunain. Nid yw'n rhy hwyr i wneud gwahaniaeth, ond dim ond os ydym yn dechrau gweithredu nawr, ar bob lefel.

Cynnal a gwella'r amgylchedd naturiol trwy reoli tir a môr yn briodol i greu ecosystemau iach gweithredol

Yr hyn sydd ei angen ar genedlaethau'r dyfodol

Pan fydd adnoddau naturiol yn ffynnu, mae cymdeithas a'r economi yn ffynnu hefyd. Mae angen i ni wella gydnerth ein hecosystemau, gwella'r buddion a ddarperir ganddynt ac yna gwneud yn siwr ein bod yn atal colled bioamrywiaeth. O ystyried maint yr her hon, mae angen i ni weithredu ar frys.

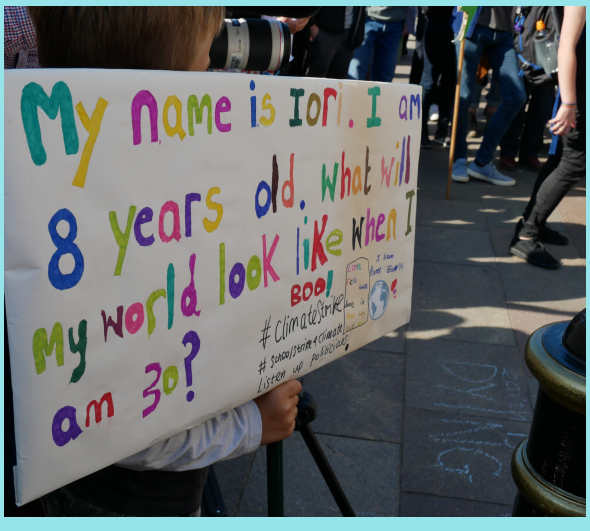

Lle rydyn ni nawr

Mae bioamrywiaeth - amrywiaeth yr holl fywyd ar y ddaear - wedi gweld gostyngiad cyffredinol o 60% mewn rhywogaethau ledled y byd er 1970

Mae'r Adroddiad 'State of Nature' yn rhybudd iechyd ar sut mae bywyd gwyllt y Deyrnas Unedig yn ffynnu, gyda chadwraethwyr ac ymchwilwyr o dros 70 o sefydliadau, gan gynnwys asiantaethau'r llywodraeth, yn gweithio gyda'u gilydd i gynhyrchu'r adroddiadau priodol. Mae'n disgrifio'r Deyrnas Unedig fel un "ymhlith y gwledydd mwyaf disbyddu natur yn y byd".

Mae'r Crynodeb ar Gymru yn amlygu colledion sydd wedi cael eu hachosi gan gyfuniad o reoli coetir, ffermydd a rheoli physgodfeydd, llygredd o wrtaith a phlastig, cynyddu trefoli, newid yn yr hinsawdd a rhywogaethau ymledol. Mae hefyd yn tynnu sylw at ostyngiadau mewn cyllid; cyfyngu ar allu sefydliadau'r sector cyhoeddus i weithredu:

- Collwyd 73 o rywogaethau o'r 3,902 a aseswyd, gyda cholomennod crwbanod a chorn corn wedi mynd o awyr Cymru.
- Mae'r nifer o ieir bach yr haf wedi gostwng 52% er 1976.
- Mae Cymru yn y 25% gwaethaf o wledydd o ran colli bioamrywiaeth, o'r 218 o wledydd a aseswyd yn fyd-eang.

Mae'r Adroddiad o Gyflwr Adnoddau Naturiol, a gynhyrchwyd gan Gyfoeth Naturiol Cymru, yn dangos nad oes unrhyw ecosystem yng Nghymru ar hyn o bryd yn dangos yr holl nodweddion gwydnwch. Mae'r rhan fwyaf o'r rhwydwaith o safleoedd gwarchodedig yng Nghymru mewn cyflwr anffafriol. Amlygodd yr adolygiad diwethaf o gyflwr ffafriol Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig yn 2006 fod 68% mewn cyflwr anffafriol a barnwyd bod 71% o'r nodweddion cynefinoedd a aseswyd mewn cyflwr anffafriol.

Mae tua 75% o gynefinoedd Ardaloedd Cadwraeth Arbennig o bwys rhyngwladol yng Nghymru mewn cyflwr anffafriol heddiw.

Er gwaethaf hyn, rwyf wedi fy nghalonogi gan yr adroddiad ar Gyflwr Natur yn dweud bod yna "le i obeithio" yn ymwneud â chynnydd o gorchudd coetir ledled Cymru, dyfrgwn sy'n brwydro yn erbyn difodiant a'r ystod o fentrau cadwraeth gyda'r nod o helpu adfer natur.

Mae gennym gyfle yng Nghymru i weithio gyda'n gilydd ac adfer ein hamgylchedd naturiol trwy Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 sy'n cyflwyno rheolaeth gynaliadwy ar adnoddau naturiol

Mae'r Adroddiad o Gyflwr Adnoddau Naturiol yn nodi'r sylfaen dystiolaeth genedlaethol ar wytnwch ecosystemau yng Nghymru, ac mae Polisi Adnoddau Naturiol yn nodi'r blaenoriaethau cenedlaethol:

- Cyflwyno atebion sy'n seiliedig ar natur
- Cynyddu ynni adnewyddadwy ac effeithlonrwydd adnoddau
- Cymryd dull sy'n seiliedig ar le.

Mae'r Polisi Adnoddau Naturiol hefyd yn datgan, er mwyn i ni adeiladu gwytnwch yn ein hecosystemau, mae angen i ni:

- datblygu rhwydweithiau ecolegol gydnerth yn rhagweithiol i gynnal a gwella gwytnwch ehangach ecosystemau Cymru;
- gwella cyflwr ein hecosystemau;
- lleihau a rheoli'r pwysau a'r galwadau ar ecosystemau ac adnoddau naturiol yn well.

Bydd Datganiadau Ardal Cyfoeth Naturiol Cymru yn anelu at helpu i gyflawni hyn ledled Cymru, a chyflwynodd Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) dyletswydd ar wella bioamrywiaeth a ecosystemau gydnerth (dyletswydd A6) ar gyfer awdurdodau cyhoeddus yng Nghymru.

Mae 68 o amcanion neu gamau llesiant (allan o gyfanswm o 295), wedi'u gosod gan 33 o gyrff cyhoeddus yn ymwneud yn fras â'r amgylchedd naturiol. Yn y rhain, mae rhai enghreifftiau lle mae bio-amrywiaeth a natur yn cael eu cyfeirio'n benodol. Er enghraifft:

Cam Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog i 'Weithio gydag aelodau'r Bartneriaeth Natur Leol i ddatblygu cynlluniau cyflenwi adferiad natur'.

Cam Cyngor Abertawe i 'Cynnal archwiliad bioamrywiaeth rhagarweiniol o dir sy'n eiddo i'r Cyngor a lle bo modd, rheoli ein hasedau corfforaethol er budd bioamrywiaeth ac adnoddau naturiol'.

Cam Cyngor Bwrdeistref Sir Gaerfyrddin i 'ddangos ei fod yn cydymffurfio â Dyletswydd Bioamrywiaeth ac Ecosystemau Gydnerth'.

Ar raddfa strategol, rwyf wedi fy nghyffroi gan botensial:

Partneriaeth Grid Gwyrdd Gwent, lle mae cynrychiolwyr o 5 Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus yn gweithio gyda'i gilydd i wella iechyd asedau naturiol Gwent, gan sicrhau'r buddion llesiant y maent yn eu darparu nawr ac yn y dyfodol.

Ar raddfa fwy lleol, mae yna enghreifftiau fel:

Yn Sir Benfro, sydd â chytundebau ar gyfer 38 hectar o reoli ac adfer dolydd gwair, gan ffurfio cadwyn o dir a reolir ar gyfer bywyd gwyllt. Ar raddfa swyddfa / adeilad, mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn dangos y gwahaniaeth i natur y mae llai o reolaeth glaswelltir yn ei wneud yn eu swyddfeydd ym Mangor, gan arwain at laswelltir cyfoethog a nifer fawr o degeirianau.

Nid yw amcanion a chamau llesiant sy'n ymwneud â'r 'amgylchedd' ag osodwyd gan lawer o gyrff cyhoeddus yn adlewyrchu'r diffiniad o nod llesiant 'Cymru Gydnerth', a/ neu maent yn ddibynnol ar strategaethau, dyletswyddau neu gynlluniau eraill

Er ei bod yn bwysig bod amcanion llesiant yn gysylltiedig â gofynion statudol a pholisi eraill, rwyf wedi darganfod y gall ffocws penodol ar gyflawni dyletswyddau eraill arwain at gyrff cyhoeddus yn colli cyfleoedd i gysylltu meddwl a chynllunio ar amcanion sy'n ymwneud â Chymru gydnerth yn dda- bod yn nod i amcanion llesiant eraill. Anaml y cânt eu hintegreiddio ag amcanion eraill, ac yn aml maent yn canolbwyntio ar feysydd fel ailgylchu, llifogydd, glendid, tipio sbwriel anghyfreithlon a lleihau allyriadau.

Er bod y rhain i gyd yn feysydd pwysig, mae'n dangos diffyg dealltwriaeth o'r diffiniad o bob un o 7 nod llesiant Cymru. Er enghraifft, mae defnyddio adnoddau'n effeithlon, sy'n cynnwys lleihau a lleihau gwastraff, yn fwy cydnaws â'r diffiniad o Gymru Lewyrchus.

Ac eithrio 3 Parc Cenedlaethol Cymru, Cyfnoeth Naturiol Cymru ac ychydig o enghreifftiau eraill, mae hyn yn egluro ac yn dangos diffyg cynnydd wrth helpu i gyflawni 'amgylchedd naturiol bioamrywiol gydag ecosystemau gweithredu iach' yng Nghymru.

Efallai y bydd ffocws ar gyrraedd nod llesiant Cymru Gydnerth, ochr yn ochr â gofynion dyletswydd adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru), hefyd yn gyrru gwahanol dulliau ymhlith rhai cyrff cyhoeddus.

Mae Deddf yr Amgylchedd (Cymru) yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau cyhoeddus geisio cynnal a gwella bioamrywiaeth i'r graddau y mae'n gyson ag arfer eu swyddogaethau yn briodol ac wrth wneud hynny, hyrwyddo ecosystemau gydnerth.

Mae'n ofynnol iddynt gynhyrchu cynllun ac adrodd ar yr hyn y maent wedi'i wneud i gydymffurfio â'r ddyletswydd, gyda'r cyflwyniad cyntaf yn ddyledus ar ddiwedd 2019 (ac yna ar ddiwedd pob trydedd flwyddyn ar ôl 2019). O'r wybodaeth sydd ar gael ar hyn o bryd, mae'n ymddangos (ar adeg ysgrifennu: Ebrill 2020), dim ond llond llaw o gyrff cyhoeddus sydd wedi cyflwyno adroddiadau a llai fyth o gynlluniau wedi'u cyhoeddi.

Felly mae'n anodd deall ac asesu cynnydd cyrff cyhoeddus wrth ystyried bioamrywiaeth ac ecosystemau yn eu gweithgareddau, polisïau, cynlluniau, rhaglenni a phrosiectau o ddydd i ddydd.

Rwy'n deall y bydd Llywodraeth Cymru yn adolygu adroddiadau adran 6, a hoffwn weld mwy o eglurder ar sut a phryd y mae hyn yn debygol o ddigwydd, a sicrwydd y bydd yn ystyried y prosesau llywodraethu a gwneud penderfyniadau, ac nid dim ond y camau sy'n cael eu cymryd, hynny yw sut mae bioamrywiaeth yn cael ei integreiddio. Rwy'n annog Llywodraeth Cymru y dylai cyhoeddi canllawiau sy'n helpu cyrff cyhoeddus i fod yn glir wrth weithredu ac adrodd ar gamau gweithredu mewn perthynas â nod llesiant Cymru Gydnerth a dyletswydd adran 6.

Mae angen i amcanion llesiant a chamau a osodir gan gyrff cyhoeddus plethu'n glir â'r diffiniad o nod llesiant Cymru Gydnerth a dyletswydd adran 6 Deddf yr Amgylchedd.

Bu newid amlwg mewn ymrwymiad ac arweinyddiaeth wleidyddol gan y Llywodraeth yn ystod y flwyddyn ddiwethaf

Mae'r argyfwng hinsawdd yn amlwg wedi codi i frig yr agenda ymhlith y cyhoedd a gwleidyddion.

Eto i gyd, mae hefyd yn galonogol gweld Llywodraeth Cymru yn fwyfwy rhagweithiol dros y flwyddyn ddiwethaf wrth gydnabod yr argyfwng natur rhyng-gysylltiedig, sydd hefyd yn gofyn am ymateb brys.

Mae Llywodraeth Cymru yn dechrau gweithredu i fynd i'r afael â'r argyfyngau hinsawdd a natur gyda'i gilydd

'Roedd cydnabod y cysylltiadau hyn yn amlwg ym mhenderfyniad y Prif Weinidog ar ffordd liniaru'r M4, cyllideb y Prif Weinidog ar gyfer 2020-21 (a oedd yn cynnwys mwy o ffocws ar adfer a datgarboneiddio bioamrywiaeth), a sawl polisi a menter ddiweddar. Er enghraifft, mae 'Ffyniant i bawb: Cymru Carbon Isel' a Pholisi Cynllunio Cymru yn arwydd clir o newid cadarnhaol yn lefel y flaenoriaeth I natur sy'n cael ei roi gan y Llywodraeth.

Mae'n galonogol gweld yr arweinyddiaeth a'r ymrwymiad gwleidyddol hwn tuag at wireddu dyheadau'r Ddeddf yn ystod y flwyddyn ddiwethaf. Fodd bynnag, bydd gwthio'rr polisïau hyn bellach yn hanfodol, yn ogystal â sicrhau bod y lefel briodol o flaenoriaethu yn ei lle wrth helpu i fynd i'r afael â'r argyfyngau hinsawdd a natur sylweddol yr ydym yn wynebu.

Dylai Llywodraeth Cymru hefyd anelu at gynyddu gwariant flwyddyn ar ôl blwyddyn yn unol ag argymhellion Pwyllgor y Deyrnas Unedig ar y newid yn yr hinsawdd, ac fel y nodir yn fy nghynllun 10 pwynt ar argyfwng hinsawdd. Gweler yr adran ar Ddatgarboneiddio ym Mhennod 5 am ragor o wybodaeth.

Mae WWF Cymru yn galw am un pecyn o fesurau a pholisïau ar sut y gall Llywodraeth Cymru gymryd camau ar unwaith i fynd i'r afael â'r argyfwng natur. Mae'n nodi deg cam allweddol, gan gynnwys yr angen i gynyddu gwariant ar yr amgylchedd yn sylweddol i ddiwallu anghenion cenedlaethau'r dyfodol.

Mae hyn yn darparu fframwaith ymarferol ar gyfer gweithredu ac yn cyd-fynd â rhai o'r themâu allweddol yn yr adroddiad hwn ynghylch yr angen am arweinyddiaeth ac uchelgais, arloesi, cydweithredu a gwybodaeth/ tystiolaeth.

Mae Polisi Cynllunio Cymru yn chwarae rhan sylweddol wrth ein symud tuag at gymdeithas carbon isel sy'n cefnogi ecosystemau sy'n gweithredu'n iach

Rwy'n disgwyl gweld gweithrediad Polisi Cynllunio Cymru yn dangos sut mae'r system gynllunio yn:

- Cynnal, gwella a chreu seilwaith gwyrdd a glas bioamrywiol
- Gwella gwytnwch ecosystemau a rhwydweithiau ecolegol
- Atal a gwrthdroi colli bioamrywiaeth
- Mynnu budd net bioamrywiaeth
- Sicrhau dewisiadau gwydn ar gyfer seilwaith a datblygu adeiledig
- Hwyluso datgarboneiddio

Yn hwyr yn 2019, ysgrifennodd Is-adran Cynllunio Llywodraeth Cymru at bob awdurdod cynllunio, gan eu hatgoffa "na ddylai datblygiad achosi unrhyw golled sylweddol o gynefinoedd neu boblogaethau o rywogaethau yn lleol nac yn genedlaethol ac rhaid iddo ddarparu budd net i fioamrywiaeth", yn unol â'r dyletswydd i wella bioamrywiaeth o dan Ddeddf yr Amgylchedd. Mae hwn yn gam cadarnhaol i'r cyfeiriad cywir.

"Pwrpas y llythyr hwn yw egluro, yng ngoleuni'r ddeddfwriaeth a pholisi Llywodraeth Cymru a amlinellir uchod, lle na chynigir gwella bioamrywiaeth fel rhan o gais, rhoddir pwys sylweddol ar ei absenoldeb, ac oni bai bod ystyriaethau sylweddol eraill yn nodi fel arall bydd angen gwrthod caniatâd."

Llywodraeth Cymru

Mae cydnabyddiaeth gynyddol ar lefel leol a chenedlaethol o fanteision cynyddu gorchudd coed

Mae'n galonogol gweld bod gwerth a buddion canopi coed yn cael eu cydnabod fwyfwy gan rai cyrff cyhoeddus.

Mae rhai awdurdodau lleol wedi dechrau defnyddio asesiadau i-Tree i feintioli'r manteision hyn yn eu hardaloedd (gweler y canlyniadau yn y tabl isod). Hoffwn weld y rhain yn cael eu defnyddio'n rheolaidd ar draws Cymru gyfan.

Cyngor Sir Sir Ddinbych yn ceisio cynyddu canopi coed yn y Rhyl. Eu huchelgais pum mlynedd yw plannu 18,000 o goed. Maent yn gweithio gyda Cyfoeth Naturiol Cymru ac wedi datblygu diwrnodau plannu cymunedol gan lwyddo i blannu 3,000 erbyn diwedd 2017-18. Mae'r camau y maent yn eu cymryd nid yn unig yn ceisio gwella natur ond hefyd yn cydnabod pwysigrwydd cysylltu cymunedau â natur, yn enwedig y buddion i'r llesiant y mae'n ei ddarparu.

Corff Cyhoeddus	Effaith	Gwerth Amcangryfedig
Cyngor Sir Wrecsam	Tynnu llygryddion aer 60 tunnell y flwyddyn Ryng-gipio 270,000 m3 o lawiad y flwyddyn Storio 65,773 tunnell o garbon hyd yma Yn tynnu 1,329 tunnell o garbon / blwyddyn o'r atmosffer	Osgoi £700,000 mewn costau difrod iechyd £460,000 y flwyddyn mewn taliadau carthffosiaeth yn cael eu hosgoi Gwerth £14miliwn Gwerth £278,000 y flwyddyn
Pen-y-bont ar Ogwr	Tynnu llygryddion aer 61 tunnell y flwyddyn Rhyng-gipio 124,000 m3 o lawiad y flwyddyn Storio 53,500 tunnell o garbon hyd yma Cael gwared ar 2,080 tunnell o garbon bob blwyddyn	Osgoi £326,000 mewn costau difrod £163,790 y flwyddyn mewn taliadau carthffosiaeth yn cael eu hosgoi Gwerth £12.1miliwn Gwerth £461,000 y flwyddyn
Dalgylch Tawe	136 tunnell o lygryddion aer wedi'u tynnu Ryng-gipio 252,000 m3 o lawiad y flwyddyn Storio 102,000 tunnell o garbon hyd yma 3,000 tunnell o garbon / blwyddyn o'r atmosffer	Osgoi £715,500 mewn costau difrod £333,900 y flwyddyn mewn taliadau carthffosiaeth yn cael eu hosgoi Gwerth £23.1miliwn Gwerth £671,000 y flwyddyn
Caerdydd	Tynnu llygryddion aer 190 tunnell y flwyddyn Ryng-gipio 355,900 m3 o lawiad y flwyddyn 321,000 tunnell o garbon hyd yma 7,950 tunnell o garbon / blwyddyn o'r atmosffer	£940,000 y flwyddyn o ran NO2, SO2 a PM2.5 yn unig £476,800 y flwyddyn wedi'i osgoi £76.6 miliwn £1.9 miliwn y flwyddyn

Ffynhonnell: Ymddireidolaeth y Coetir - adroddiad draft plannu coed ar gyfer Cymru.

Mae amddiffyn asedau naturiol fel coed mewn ardaloedd trefol hefyd yn fater o bwysigrwydd cynyddol ymhlith cymunedau. Er nad yw'n bosibl i'm swyddfa fod yn rhan o asesu pob ymgais gan gyrff cyhoeddus i dynnu coed, mae'n amlwg bod datgysylltiad rhwng yr hyn y mae pobl ei eisiau o ran amddiffyn coed lleol, a'r hyn sy'n cael ei wneud gan gyrff cyhoeddus.

O safbwynt cynllunio, mae amddiffyn a gwella natur a bioamrywiaeth yn ystyriaeth berthnasol ar gyfer pob cais cynllunio ac felly, dylai unrhyw benderfyniad cynllunio nodi'n glir sut yr ystyriwyd hyn (gweler y llythyr gan Lywodraeth Cymru ar ddyletswydd bioamrywiaeth, uchod).

Hoffwn weld Llywodraeth Cymru yn ymrwymo i sicrhau lleiafswm o 20% o ganopi coed trefol ym mhob tref a dinas yng Nghymru erbyn 2030, gan weithio gyda chyrff cyhoeddus a byrddau gwasanaethau cyhoeddus i helpu i gyflawni hyn drwy gynlluniau/amcanion llesiant a datganiadau ardal lleol. Yr oedd hwn hefyd yn argymhelliad yn adroddiad y Pwyllgor Newid Hinsawdd, Amgylchedd a Materion Gwledig, 'Heb gyrraedd gwreiddyn y mater: uchelgais newydd ar gyfer polisïau coetiroedd' yn 2017.

Dylai cyrff cyhoeddus a byrddau gwasanaethau cyhoeddus fod yn defnyddio tystiolaeth fel asesiadau i-goed i'w helpu i wneud penderfyniadau. Cyfeiriwch at yr adran 'Angen brys am well gwybodaeth am natur' (isod) a'r adran ar Gynllunio ym Mhennod 5, am ragor o wybodaeth.

“Mae gormod o faterion yr wyf yn poeni amdanynt yn ymwneud â fy nhref (Wrecsam), â Chymru, â’r Deyrnas Unedig ac i’r byd i’w crybwyll yma. Fodd bynnag, un o'r materion yr wyf wedi bod yn ceisio amlinellu’r diffyg gorchudd coed yn Wrecsam (ac, wrth gwrs, yn gyffredinol). "

Llwyfan y Bobl

Cydnabyddir y rôl y mae rheolaeth amaethyddol anghynaliadwy yn chwarae yn y diffyg bioamrywiaeth yn ein hamgylchedd naturiol ac mae datblygiadau polisi allweddol ar y gweill sy'n cefnogi rheoli tir yn gynaliadwy

Mae gan briddoedd a reolir yn dda bioamrywiaeth uchel, sy’n diogelu cynhyrch bwyd, cefnogi cynefinoedd, helpu i reoli risg llifogydd a lleihau costau trin dŵr. Fodd bynnag, nododd adroddiad 'State of the Nature 2019' mai rheolaeth amaethyddol anghynaliadwy oedd y sbardun unigol mwyaf o ddirywiad bioamrywiaeth yn y Deyrnas Unedig.

Mae adroddiad 'Ffermio Cynaliadwy a’n tir' Llywodraeth Cymru yn cyflwyno cynigion diwygiedig ar gyfer ymgynghori, yn dilyn yr ymgynghoriad ‘Brexit a’n Tir’. Ynddi, mae Llywodraeth Cymru yn cynnig dilyn amcan cyffredinol o reoli tir yn gynaliadwy. Yr uchelgais yw cael ffermydd cynaliadwy i gynhyrchu bwyd a nwyddau cyhoeddus mewn system sy'n gwella'r amgylchedd gan greu cynefinoedd newydd ac annog bywyd gwyllt. Bydd hefyd yn cefnogi llesiant ffermwyr, cymunedau a holl bobl Cymru.

Mae'r dull hwn yn ddatblygiad i'w groesawu ag allai, o'i weithredu'n gywir, wneud cyfraniad sylweddol at gyrraedd nod Cymru gydnerth.

Felly, er bod yr amserlen gyfredol yn parhau i fod yn aneglur oherwydd ansicrwydd Brexit, mae angen inni drosglwyddo'n llawn i'r system newydd hon o fewn y deng mlynedd nesaf. Mae angen i ni hefyd sicrhau bod gan ffermwyr Cymru y gwytnwch sydd ei angen arnynt i ffynnu a’u bod ar y blaen ac yn ganolog mewn ymdrechion i helpu i adfer yr amgylchedd naturiol.

Mae adroddiad diweddar a gyhoeddwyd gan y Sefydliad Ymchwil Lleoedd Cynaliadwy, a gomisiynwyd gan WWF Cymru yn tynnu sylw at y system fwyd yng Nghymru fel rhan hanfodol o'n llesiant economaidd, amgylcheddol, cymdeithasol a diwylliannol. Fodd bynnag, mae'n nodi: “Mae yna broblemau systematig y mae angen mynd i'r afael â nhw ar frys. Ni all llawer o bobl yng Nghymru fforddio mynediad at ddeiet iach. Mae'r system fwyd yn cael effeithiau negyddol ar yr amgylchedd, iechyd y cyhoedd a llesiant economaidd. Mae hyn yn rhwystro ein gallu i ffynnu fel cenedl nawr ac yn y dyfodol.”

Mae hwn yn fater cymhleth sy'n gofyn am ddull integredig ar draws y system fwyd o'r fferm i'r fforc.

Un o effeithiau argyfwng COVID-19 fu codi ymwybyddiaeth o'n system fwyd a'r rolau allweddol a gyflawnir gan weithwyr y diwydiant bwyd.

Rwyf felly yn cefnogi un o argymhellion allweddol yr adroddiad i Lywodraeth Cymru “Arwain wrth ddatblygu strategaeth system fwyd ar gyfer Cymru. Byddai'r strategaeth hon yn helpu i gysylltu gwahanol rannau o'r system fwyd, yr holl ffordd o'r fferm i'r fforc, a allai yn ei dro helpu i yrru system fwyd fwy integredig."

Gallai canolbwyntio ar fwyd sicrhau nifer o fuddion i iechyd, yr economi a'r amgylchedd, ac mae cyfleoedd sylweddol i fynd i'r afael â hyn, yn anad dim trwy gaffael bwyd yn well gan wasanaethau cyhoeddus yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

Mae cysylltiad cryf rhwng plaladdwyr â phroblemau iechyd pobl a'r dirywiad mewn pryfed. Mae ffigurau o 2016 yn dangos mai 723,299 hectar oedd cyfanswm arwynebedd y tir amaethyddol a gafodd ei drin â phlaladdwyr yng Nghymru y flwyddyn honno.

Defnyddir plaladdwyr hefyd gan sectorau eraill gan gynnwys y sector coedwigaeth; cyrff cyhoeddus (ar ffyrdd a llwybrau cyhoeddus, mannau agored cyhoeddus, parciau); y diwydiant adeiladu a chynnal a chadw (ar adeiladau a ffyrdd); y sector trafnidiaeth (ar hyd traffyrdd, rheilffyrdd; busnesau (cyrsiau golff, ardaloedd chwaraeon ac amwynderau); a'r cyhoedd yn eu cartrefi, eu gerddi a'u rhandiroedd.

Mae Ffrainc wedi cymryd camau i wahardd plaladdwyr o bob man cyhoeddus gwyrdd a'r defnydd o blaladdwyr gan arddwyr yn 2019. Mae dinasoedd fel Copenhagen, Vancouver, Toronto a Barcelona hefyd wedi cymryd camau tebyg.

Hoffwn weld Llywodraeth Cymru yn ymrwymo i wahardd y defnydd o blaladdwyr gan gyrff cyhoeddus ac yn gosod targedau blynyddol tuag at ddileu'r defnydd o blaladdwyr cemegol ar dir yn raddol.

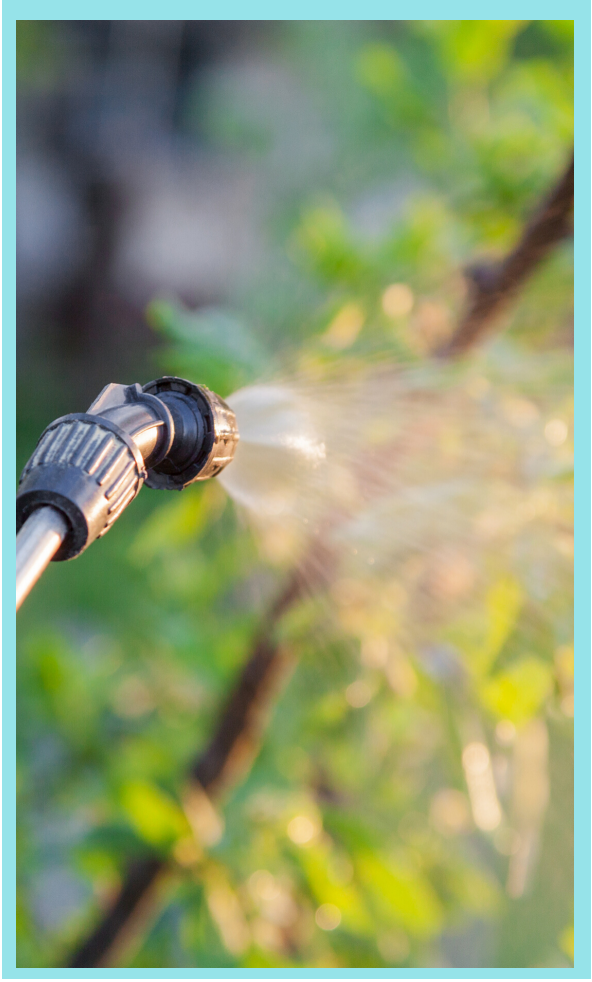

Rwy'n croesawu'r cyhoeddiad ym mis Mawrth 2020 gan y Prif Weinidog am arian i greu Coedwig Genedlaethol, gyda £5 miliwn wedi'i ddyrannu yn 2020-21 i greu ardaloedd o goetir newydd a helpu i adfer a chynnal rhai o goetiroedd hynafol unigryw ac anadferadwy Cymru. Bydd £10 miliwn arall o gyllid creu ac adfer Coetir Glastir ar gael i gynyddu plannu coed ledled Cymru.

Bydd rhaid i arian fel hyn, yn ogystal â chynlluniau megis 'Cynllun Galluogi Adnoddau Naturiol a Llesiant yng Nghymru', yn chwarae rôl bwysig mewn gwella cyfoeth naturiol a llesiant.

Fodd bynnag, mae rhaid i Lywodraeth Cymru rhoi mewn lle rhaglenni hygyrch, gyda chyllid hir-dymor sy'n mynd y tu hwnt i dymor un llywodraeth yng Nghymru .

Mae cyhoeddi Cynllun Morol Cenedlaethol cyntaf Cymru yn garreg filltir bwysig i'n moroedd, ond bydd ei weithredu'n allweddol

Mae ardal y môr o amgylch Cymru (a reolir bellach gan Lywodraeth Cymru) yn enfawr l'w gymharu a maint arwynebedd y tir, gyda 32,000km2 o fôr o'i gymharu ag 20,735km2 o dir. Ac mae 60% o'r bobl sy'n byw yng Nghymru yn byw neu'n gweithio ar yr arfordir.

Mae ein moroedd yn ased naturiol anhygoel ac yn cynnal lu o rywogaethau, cynefinoedd ac ecosystemau amrywiol a bywiog. Dynodir 69% o ddyfroedd y môr yng Nghymru fel rhan o'r rhwydwaith o 139 o Ardaloedd Morol Gwarchodedig (MPAs). Maent hefyd yn cyfrannu at ein llesiant, yn cyfrannu miliynau i'n heconomi, yn cefnogi miloedd o swyddi ac yn cynnig treftadaeth gyfoethog unigryw. Fodd bynnag, nid yw ein moroedd mewn siâp da. Er enghraifft:

- Mae tystiolaeth ddiweddar yn awgrymu nad yw ecosystemau morol yn gwbl gydnerth, ac mae diffyg hyder yn statws cadwraeth llawer o nodweddion gwarchodedig.
- Mae Cymru yn methu mewn 11 o 14 dangosydd Statws Amgylcheddol Da (GES), un o ofynion Cyfarwyddeb Fframwaith Strategaeth Forol yr Undeb Ewropeaidd. Y targed ar gyfer cyflawni Statws Amgylcheddol Da oedd 2020, y mae Cymru, fel rhan o'r Deyrnas Unedig, bellach wedi'i fethu.
- Mae rhai o adar môr Cymru yn adlewyrchu'r tueddiadau a welir yn ein siroedd cyfagos. Er enghraifft, bu dirywiad difrifol yn y gwylanod bridio yng Nghymru o 35% er 1986.

Mae'r 'Partneriaeth Effeithiau Newid Hinsawdd Morol y Deyrnas Unedig' hefyd yn dangos yr effeithiau y mae newid yn yr hinsawdd yn eu cael ar foroedd ac arfordiroedd y Deyrnas Unedig. Mae tystiolaeth yn dangos cynnydd yn nhymheredd y môr, ac mae lefelau asideiddio'r cefnforoedd yn achosi problemau mawr i ecosystemau morol. Mae rhywogaethau morol deheuol yn dod yn fwy cyffredin yn nyfroedd y Deyrnas Unedig, ac mae dosbarthiad adar y môr yn y dyfodol yn ansicr wrth i dymheredd y môr godi a digwyddiadau dŵr uchel eithafol amlach. Mae adferiad ein poblogaethau adar morol yn parhau i fod yn allweddol wrth greu amgylchedd morol gydnerth.

Yn dilyn ymgynghori helaeth mae Llywodraeth Cymru wedi cyhoeddi ei Chynllun Morol Cenedlaethol Cymru cyntaf erioed, ym mis Tachwedd 2019 yn nodi y polisi ar gyfer yr 20 mlynedd nesaf ar gyfer defnydd cynaliadwy o'n moroedd. Bydd cynllunio yn arwain at ddatblygiad cynaliadwy ein hardal forol drwy nodi sut y bydd cynigion yn cael eu hystyried gan gwneuthurwyr penderfyniadau. Y bwriad yw ei ddefnyddio gan ymgeiswyr i wneud cynigion a cheisiadau am drwyddedau, gan y awdurdodau cyhoeddus i lywio penderfyniadau, a defnyddwyr eraill i deall polisi Llywodraeth Cymru ar gyfer datblygu cynaliadwy yn ardal y Cynllun.

Ochr yn ochr â hyn, bydd Cyfoeth Naturiol Cymru yn cyhoeddi ei Ddatganiad Ardal Forol cyntaf yn 2020 a fydd, yn seiliedig ar y 'Proffil Ardal', yn nodi sut olwg fyddai ar lwyddiant a'r camau a nodwyd i gyrraedd yno.

Rwy'n deall mai dyma ddechrau proses ailadroddol hirdymor. Fodd bynnag, yn allweddol i'w lwyddiant bydd Llywodraeth Cymru a Cyfoeth Naturiol Cymru yn parhau i weithio gyda'r sefydliad a'r cymunedau allweddol ac yn eu cynnwys.

Manteisio i'r eithaf ar fannau gwyrdd a glas naturiol i gefnogi llesiant

Yr hyn sydd ei angen ar genedlaethau'r dyfodol

Dylai pawb yng Nghymru allu byw mewn byd naturiol iach, llawn bywyd gwyllt, a bod â llais wrth helpu i siapio sut y gallant gael mynediad at fannau awyr agored a'u defnyddio.

Mae gennym gyfle yng Nghymru i ddefnyddio un o'n hasedau mwyaf -ein hamgylchedd naturiol -i fynd i'r afael ag un o'n heriau mwyaf - ein hiechyd a'n llesiant.

Lle rydyn ni nawr

Mae cyrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn cydnabod y rôl bwysig y mae gofod gwyrdd a glas yn ei chwarae o ran iechyd a llesiant pobl, ond mae angen iddynt fynd ymhellach i sicrhau bod yr ardaloedd hyn yn fioamrywiol ac yn gydnerth, felly nid ydym yn colli'r rôl ataliol y maent yn ei chwarae

Rydyn ni'n wynebu argyfwng gordewdra yng Nghymru, poblogaeth gynyddol anactif yn gorfforol, heriau iechyd meddwl cynyddol, ac rydyn ni wedi datgan argyfwng hinsawdd. Ac eto mae gennym bron i 21,000 milltir o lwybrau troed a thraean miliwn o hectar o dir y gallwn grwydro'n rhydd drosto, sy'n cynnig opsiwn di-allyriadau i ni ar gyfer teithio a hamdden bob dydd.

Mae Arolwg Cenedlaethol Cymru 2018-19 yn dangos bod mannau gwyrdd ar gael yn rhwydd i'r mwyafrif o bobl yng Nghymru, ac ymddengys bod ansawdd canfyddedig y lleoedd hyn yn sefydlog. Fodd bynnag, awgrymodd y data diweddar o Fynegai Mannau Gwyrdd nad yw dros 236,000 o bobl yng Nghymru yn byw o fewn deng munud ar droed o fannau gwyrdd.

Rydym yn gwybod y gall mynediad i fannau gwyrdd gael dylanwad cadarnhaol ar iechyd pobl. Er enghraifft, gall gyfrannu at gynyddu gweithgarwch corfforol, gwella iechyd meddyliol a lleihau amlygiad i beryglon amgylcheddol megis llygredd aer.

Mae amser arfaethedig natur hefyd yn darparu amddiffyniad yn erbyn ystod o afiechydon, gan gynnwys iselder ysbryd, clefyd y siwgr, gordewdra, Anhwylder Diffyg Canolbwyntio a Gorfywiogrwydd, clefyd cardiofasgwlaidd, canser a llawer mwy. Ac eto, mae cysylltiad pobl â'u hamgylchedd naturiol wedi dirywio'n sylweddol yn ystod y blynyddoedd diwethaf , ffenomen fodern o'r enw 'Anhwylder Diffyg Natur'.

Mae plant hefyd yn colli eu cysylltiad â natur. Canfu ymchwil yr RSPB 'Every Child Outdoors' yn 2010 mai dim ond 21% o blant 8 i 12 oed yn y Deyrnas Unedig sydd â lefel o gysylltiad â natur. Mae astudiaethau fel yr adroddiad 'Every Child Outdoors' yn dangos y gall natur gael effeithiau cadarnhaol ar addysg pobl ifanc, iechyd corfforol, llesiant emosiynol, a sgiliau personol a chymdeithasol. Mae gan pawb ran i'w chwarae wrth roi natur yn ôl i blentyndod.

Os yw plant yn gysylltiedig â natur, maent yn fwy tebygol o'i fwynhau ac eisiau ei achub.

Fodd bynnag, ceir rhai enghreifftiau rhagorol ledled Cymru lle mae cyrff cyhoeddus yn cydnabod pwysigrwydd mannau gwyrdd i wella llesiant iechyd pobl.

“Hoffem weld gwerth mannau gwyrdd yn cael ei werthfawrogi’n llawn (e.e. buddion iechyd / iechyd meddwl ac addysgol) a phartneriaethau priodol yn cael eu ffurfio i sicrhau cyllid priodol wrth symud ymlaen.”

Ymateb Cymru Ein Dyfodol

Er enghraifft:

Cam Cyngor Bwrdeistref Sirol Torfaen ar “Paratoi Strategaeth Hamdden Mannau Agored i gefnogi a datblygu cyfleoedd ar gyfer ffyrdd o fyw egnïol yn Torfaen, a fydd yn rhan o bolisi cynllunio'r dyfodol”.

Mae gan Barc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog enghreifftiau o gael pobl yn yr awyr agored a chymryd rhan mewn gweithgaredd corfforol, trwy geogelcio (dros 180 o geogelciau yn y parc cenedlaethol), y Gwaith Powdwr Gwn ac llysgenhadon ysgolion, er enghraifft.

Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr - datblygu eu lleoedd gwyrdd fel lleoedd dysgu blynyddoedd cynnar, gan ddarparu gweithgareddau a chyfleusterau gyda'r nod o ddysgu plant yn yr awyr agored trwy brofiad.

Cynlluniau cymunedol Amgueddfa Cymru: cymunedau bywyd gwyllt-gyfeillgar yn Amgueddfa San Ffagan gyda Hafal, y Wallich ac Ymddiriedolaeth Arloesi; gardd gyhoeddus yn Amgueddfa Genedlaethol y Glannau gyda cyrsiau garddwriaeth i wirfoddolwyr; a'r Llwybr Tip Coity yn Pwll Mawr yn darparu llwybrau byr ac yn cefnogi cynefinoedd naturiol.

Fe ddaeth Ysbyty Glanrhydd (Bwrdd Iechyd Bae Abertawe) yn ysbyty cyntaf yng Nghymru i ennill gwobr baner werdd.

Er bod hyn yn galonogol, yn llai amlwg mae cyrff cyhoeddus yn cydnabod yr angen i sicrhau bod eu lleoedd cyhoeddus yn gyfoethog o ran natur, yn fioamrywiol ac yn gydnerth. Mae hyn yn bwysig nid yn unig i fywyd gwyllt ond hefyd oherwydd bod astudiaethau wedi dangos bod y buddion seicolegol yn cynyddu gyda chyfoeth rhywogaethau ac amrywiaeth. Mae hyn yn golygu y dylai lleoedd gwyrdd a glas fod yn gyfoethog ac yn fioamrywiol.

Mae'n gadarnhaol felly gweld enghreifftiau fel Cyngor Abertawe sy'n plannu coed, llwyni ac ardaloedd glaswelltog ar Ffordd y Brenin a Styrd Orchard, ac yn datblygu strategaeth newydd mewn partneriaeth a Chyfoeth Naturiol Cymru sy'n gofyn am fwy o wyrddni yng nghanol y ddinas.

Rwy'n disgwyl gweld cyrff cyhoeddus a Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus yn gwneud y cysylltiadau rhwng eu hamcanion llesiant a'u camau ar yr amgylchedd, â meysydd fel profiadau niweidiol yn ystod plentyndod, iechyd corfforol a meddyliol a chydlyniant cymunedol. Rwyf hefyd yn disgwyl gweld tystiolaeth o sut maen nhw'n buddsoddi yn y lleoedd hyn i sicrhau eu bod yn gyfoethog o ran natur ac yn gydnerth i genedlaethau'r presennol a'r dyfodol eu defnyddio a'u mwynhau.

Mewn man arall yn yr adroddiad hwn, rwyf wedi argymell y dylid hollti cyllidebau i greu cronfa atal.

"Mae presgreibio cymdeithasol wedi caniatáu i bobl mynd allan a thystiolaeth bod mynd i fannau gwyrdd yn helpu, bod ymuno â grŵp, cwrdd â phobl newydd, yn ddefnyddiol ar gyfer iechyd meddwl."

Digwyddiad Diverse Cymru (Gorffennaf 2019)

Mae'r manteision I ddynoliaeth ac iechyd y blaned, sydd yn seiliedig ar syniadau natur yn rhoi enghraifft ragorol o sut y gallai gronfa hon yn cael ei wario i gyfrannu tuag at fwy nag un amcan llesiant.

Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda chyrff cyhoeddus a rhanddeiliaid allweddol eraill i bennu safonau yng Nghymru er mwyn sicrhau bod gan bobl fynediad i fannau gwyrdd naturiol o fewn 300 metr i'w cartref.

Mae gwneud y gorau o ofod gwyrdd a glas naturiol bioamrywiol i gefnogi llesiant hefyd yn faes y credaf y dylai Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus ysgogi newid go iawn.

Ac mae'n galonogol gweld Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn gosod amcanion a chamau clir yn ymwneud â seilwaith gwyrdd, mannau gwyrdd, a ffyrdd o annog cymunedau i gymryd mwy o gyfrifoldeb am yr amgylchedd naturiol.

Er enghraifft:

Cam Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Torfaen i "Ddatblygu strategaeth Seilwaith Gwyrdd a rennir sy'n sicrhau'r buddion llesiant gorau y gall man gwyrdd o ansawdd a reolir yn gynaliadwy eu darparu."

Amcan llesiant 'Gwasanaethau Gwyrdd a Diogel' Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Casnewydd, lle mae partneriaid wedi cydweithredu ar lunio gweledigaeth ar draws Casnewydd (y 'New Green and Safe Offer'), gan ariannu swyddog ymgysylltu sy'n helpu i yrru cynnydd ar lawr gwlad.

Mae cyfleoedd i gyrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus weithio gyda'i gilydd ac integreiddio ar fentrau ar raddfa fawr/ ranbarthol fel Parc Rhanbarthol y Cymoedd, model penodol sy'n ceisio cynyddu potensial asedau treftadaeth naturiol a diwylliannol Cymoedd De Cymru.

Ar raddfa genedlaethol, mae'r 870 milltir o'r Lwybr Arfordir Cymru hefyd yn enghraifft wych o Gymru yn gwneud y gorau o un o'i hasedau naturiol mwyaf, bydd budd l'r bobl sy'n byw yng Nghymru ac ymwelwyr sy'n teithio o bob cwr o'r byd i gerdded arno. Er enghraifft, yn 2014, roedd amcangyfrif o 43,447,000 o ymweliadau â'r arfordir Cymru ar gyfer cerdded.

Mae angen raglenni a dulliau sy'n helpu sicrhau y gall pawb fyw mewn a chael mynediad ar byd naturiol iach sy'n gyfoethog o fywyd gwyllt

Mae'n destun pryder bod y cymunedau mwyaf difreintiedig yn llai tebygol o fyw yn yr ardaloedd gwyrddaf, ac eto, rydym yn gwybod bod amser a dreulir ym myd natur yn cael effaith ar ddangosyddion fel cyswllt cymdeithasol, cydlyniant ac integreiddio, lefelau troseddu ac addysg.

Nod menter Cydcoed yng Nghymru, a oedd yn rhedeg rhwng 2000-2008, oedd cynyddu cyfranogiad y gymuned mewn coetiroedd lleol mewn ardaloedd sydd naill ai â mynediad gwael neu amddifadedd uchel. Canfu gwerthusiad y prosiect hwn y bu cynnydd mewn cyswllt cymdeithasol, ymddiriedaeth ac ymgysylltu gweithredol, ynghyd â gostyngiad mewn ymddygiad gwrthgymdeithasol.

Mae ymrwymiad y Prif Weinidog i ddatblygu 'cynllun twf amgylcheddol' yn gyfle i wella natur mewn cymunedau lleol ledled Cymru. Er enghraifft, mae'r cynllun 'Lleoedd Lleol ar gyfer Natur' yn fenter newydd sydd â'r nod o greu, adfer a gwella cannoedd o gynefinoedd ledled Cymru.

"Mae angen i bawb yng Nghymru gael llais i helpu siapio sut mae pobl yn cyrchu ac yn defnyddio lleoedd awyr agored ond yn enwedig y rheini o grwpiau nodweddiadol lleiafrifol a ddiogelir. Mae angen i ni sicrhau ein bod yn mynd ati i geisio barn pobl a gwrando'n dda"

Ymateb Cyfoeth Naturiol Cymru i Cymru Ein Dyfodol

Rwy'n croesawu'r gydnabyddiaeth hon o natur a'r rôl bwysig y gall cymunedau lleol ei chwarae wrth helpu i wyrdroi ei dirywiad. Fodd bynnag, mae'n aneglur i ba raddau y mae cymunedau difreintiedig, a'r rhai sydd a mynediad gymharol wael i fannau bioamrywiol gwyrdd a glas yn elwa, a beth bydd yr effaith gyffredinol ar natur o ystyried ei fod yn gynllun ariannu blynyddol dymor-byr. Dylid mynd i'r afael a hyn os bydd y rhaglen i gyrraedd ei lawn botensial, ochr yn ochr â nodi'n glir o ble mae'r prosiectau wedi eu lleoli ar draws Cymru, yn enwedig mewn perthynas â meysydd o amddifadedd uchel.

Mae 'Mynediad hawdd ym Mannau Brycheiniog' Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog yn enghraifft wych o leoedd addas i ymweld â nhw ar gyfer pobl sydd naill ai'n anabl, yn llai symudol, â nam ar eu golwg, yn oedrannus neu'n rhieni â phlant mewn cadeiriau gwthio, sydd am fwynhau cefn gwlad.

Mae gan dechnoleg hefyd ran i'w chwarae wrth gysylltu pobl â natur. Er enghraifft, mae'r 'Sensory Trust' yn defnyddio natur a'r awyr agored i wella iechyd a llesiant pobl sy'n byw gyda materion anabledd ac iechyd, eu teuluoedd a'u gofalwyr. Mae sefydliadau fel yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol wedi datblygu ystod o deithiau rhith.

Yn ystod y brigiad o COVID-19, cynhyrchodd Dr Ruth Allen, therapydd awyr agored wedi'i leoli yn y Peak District sydd eisoes wedi ysgrifennu blogbost ar gyfer fy swyddfa ar presgreibio cymdeithasol, gyfres o deithiau cerdded 10 munud mewn natur yn yr Ardal Peak, gan ddefnyddio dim ond camera llaw. Llwythwyd y rhain i YouTube a chaniatáu i bobl 'moddion dyddiol' o natur, tra'n ynysu y neu cartrefi, i helpu i leihau pryder. Mae enghreifftiau fel hyn hefyd yn fuddiol i bobl ag anabledd neu symudedd cyfyngedig.

Mae enghreifftiau fel hyn yn dangos pa mor gymharol syml y gall fod i ddefnyddio technoleg a helpu pobl i gysylltu, gan gynnwys y rhai ag anabledd a / neu broblemau iechyd â natur. Hoffwn hefyd weld sut mae cyrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn archwilio cyfleoedd i ddod â chymunedau ynghyd o wahanol ethnigrwydd wrth ddefnyddio a mwynhau eu hamgylchedd lleol.

Angen brys am well gwybodaeth am natur

Yr hyn sydd ei angen ar genedlaethau'r dyfodol

Mae buddsoddi yn ein hamgylchedd naturiol yn gost - effeithiol ac yn hanfodol i ddod â ffyniant i Gymru gyfan. Pan fydd adnoddau naturiol yn ffynnu, mae cymdeithas a'r economi hefyd yn ffynnu.

Lle rydyn ni nawr

Mae ffocws cynyddol ar fuddion datblygu dealltwriaeth ymhlith plant a phobl ifanc o werth a phwysigrwydd natur

Bydd angen sgiliau gwahanol ar ein cenedlaethau presennol a chenedlaethau'r dyfodol ar gyfer dyfodol a fydd yn dibynnu ar atal ac atal effeithiau newid yn yr hinsawdd, colli bioamrywiaeth, ac ymdrin â newid economaidd-gymdeithasol mawr. Mae hyn yn golygu bod angen i ni sicrhau bod ein plant yn datblygu gwybodaeth a chysylltiad â natur o oedran ifanc.

Mae Cwricwlwm Cymru 2022 yn rhoi cyfle i roi mwy o ffocws i lesiant amgylcheddol yn y system addysg. Eisoes, mae yna raglenni sy'n annog plant a phobl ifanc i ddysgu sgiliau ar gyfer y dyfodol a fydd yn eu helpu i gwrdd â heriau amgylcheddol, cymdeithasol ac economaidd.

Er enghraifft , mae Cymbrogi Futures, sydd wedi'i leoli yn Sir Benfro, yn darparu cyrsiau preswyl i blant, pobl ifanc, athrawon, entrepreneuriaid a busnes yn seiliedig ar ddysgu'r sgiliau sydd eu hangen i adeiladu Cymru gynaliadwy.

Mae Eco-Ysgolion yn rhaglen fyd - eang sy'n ymgysylltu â 19.5 miliwn o blant ar draws 68 o wledydd, sy'n golygu mai hon yw'r rhaglen addysgol fwyaf ar y blaned. Yng Nghymru, mae'r rhaglen yn cael ei rhedeg gan Cadw'ch Gymru'n Daclus, ac mae 90% o ysgolion wedi'u cofrestru ar y rhaglen sydd wedi helpu disgyblion i ddysgu am fyw'n gynaliadwy a dinasyddiaeth fyd-eang ers 25 mlynedd. Mae llawer o enghreifftiau o arfer da mewn ysgolion.

Ym Merthyr Tudful cafodd 23 o ysgolion (yn 2018-19) wobr Baner Werdd, gyda phedair ysgol yn cyflawni statws platinwm - mae ysgolion platinwm ymhlith y gorau yn y byd ar y rhaglen Eco - Ysgolion.

Yn Ruthin, Sir Ddinbych , cafodd plant Ysgol Gynradd Rhos fynediad i ddarn o dir gwarchodedig ger eu hysgol, fel 'ystafell ddosbarth awyr agored' . Mae'r plant yn helpu i fonitro rhywogaethau sydd mewn perygl (gan ddefnyddio camerâu GoPro a thechnoleg arall), cyflawni tasgau ymarferol, a gwerthu eitemau fel basgedi helyg wedi'u gwehyddu yn y ffair ysgol.

Mae sgiliau yn faes polisi lle rwyf wedi ceisio sbarduno newid go iawn, ac rwyf am weld Cymru yn dod yn wlad fwyaf eco-lythrennog y byd, gyda gweithlu wedi'i gyfarparu â sgiliau sy'n addas ar gyfer y dyfodol.

Cyfeiriwch at yr adran ar 'Sgiliau ar gyfer y Ddyfodol' ym Mhennod 5, i gael mwy o wybodaeth am yr heriau a'r cyfleoedd allweddol yng Nghymru, dadansoddi amcanion llesiant, a'm hargymhellion.

Mae ymwybyddiaeth a disgwyliadau cynyddol gan y cyhoedd ynghylch yr argyfyngau natur a hinsawdd sy'n rhoi cyfle i gyrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus gynyddu lefel eu huchelgais sy'n ymwneud â natur a'r amgylchedd.

Mae'r argyfyngau hinsawdd a natur wedi codi'n sylweddol i fyny'r agenda ymhlith y cyhoedd yng Nghymru.

Mewn arolwg ym mis Mehefin 2018, nododd 64% o'r rhai a holwyd yng Nghymru eu bod am i fesurau i amddiffyn yr amgylchedd gael eu cryfhau pan fyddwn yn gadael yr Undeb Ewropeaidd. Ac aelodaeth o elusennau cadwraeth ac amgylcheddol sy'n cynrychioli un o'r grŵp mwyaf o fewn cymdeithas sifil, e.e. Mae gan WWF Cymru 4,129 o aelodau a dros 37,000 o gefnogwyr.

Mae'n bositif felly i weld enghreifftiau o gyrff cyhoeddus yn gweithio i gynyddu ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o werth yr amgylchedd naturiol gyda'u staff.

Cyngor Bwrdeistref Sirol Castell-nedd Port Talbot - yn cynnal hyfforddiant bioamrywiaeth ar gyfer Aelodau Etholedig a chodi ymwybyddiaeth gyda'r cyhoedd.

Cyngor Sir Ceredigion - cynnal seminarau bioamrywiaeth amser cinio bob mis sy'n agored i'r holl staff, aelodau a gwesteion.

Cyngor Sir Penfro yn cael seminarau ar Ddeddf yr Amgylchedd a'r hyn y gall staff ei wneud yn eu gwasanaethau i'w gefnogi.

Gyda'r gydnabyddiaeth gyhoeddus gynyddol, rwy'n argymell bod cyrff cyhoeddus yn datgan argyfwng natur a hinsawdd, ac yn gweithio gyda dinasyddion i ddatblygu eu hamcanion a'u camau i helpu i gyflymu cyflymder y newid sydd ei angen i gyflawni'r heriau hyn. Hoffwn hefyd weld cyrff cyhoeddus yn ailadrodd yr enghreifftiau uchod o gynyddu ymwybyddiaeth a dealltwriaeth ymhlith eu staff ledled Cymru.

Bwriad Adroddiad o Gyflwr Adnoddau Naturiol (2016 a 2020), Polisi Adnoddau Naturiol a Datganiadau Ardal Cyfoeth Naturiol Cymru yw I helpu cyrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus i gydlynu eu gwaith ar yr amgylchedd (gyda Chyfoeth Naturiol Cymru ac eraill) i helpu i adeiladu ecosystemau gydnerth Cymru, a gwella'r buddion y maent yn eu darparu inni.

Y tu allan i Gymru, mae yna enghreifftiau da o gyrff cyhoeddus yn datblygu eu dealltwriaeth o'r amgylchedd. Er enghraifft, yng Ngogledd Iwerddon, defnyddiodd Cyngor Dinas Derry a Strabane ddull cyfrifo cyfalaf naturiol a ddangosodd fod ei 223 o fannau gwyrdd yn dod â mwy na £75 miliwn mewn buddion i breswylwyr bob blwyddyn.

Mae cyfalaf naturiol yn cyfeirio at yr elfennau o'r amgylchedd naturiol sy'n darparu nwyddau a gwasanaethau gwerthfawr i bobl. Er enghraifft, gellir ystyried coetir yn ased cyfalaf naturiol, y mae buddion gwerthfawr yn llifo ohono, neu wasanaethau ecosystem megis lleihau risg llifogydd a dal carbon.

Gan ddefnyddio'r dull hwn, dangosodd Cyngor Dinas Derry a Strabane mai dim ond £1 y mae'n ei gostio i ddarparu dros £22 o fuddion, ac mae ei fannau adennill yn darparu dros £500 o fudd i bob oedolyn sy'n preswylio bob blwyddyn. Rhwng 2019-2032, bydd ei mannau gwyrdd yn darparu £1 biliwn mewn buddion, a allai gynyddu pe bai parciau'n cael eu gwella i annog mwy o ymweliadau.

Meddwl yn y hirdymor, mae Natural England wedi defnyddio ' dadansoddiad sganio'r gorwel ' i roi rhagolwg iddynt o newidiadau allanol a allai effeithio ar yr amgylchedd naturiol a sut y maent yn cyflawni eu gwaith. Canolbwyntiodd eu crynodeb strategol ar dri chlwstwr o newid (tanau eithafol yn ymwneud â'r tywydd; cynyddu atebolrwydd corfforaethol am newid yn yr hinsawdd; a defnyddio technolegau sy'n dod i'r amlwg), a dau fater sy'n dod i'r amlwg (xenobots – y peiriannau byw cyntaf; ac CF6- y nwy tŷ gwydr mwyaf grymus sy'n hysbys).

Rwyf am weld cyrff cyhoeddus a byrddau gwasanaethau cyhoeddus yn defnyddio tystiolaeth gadarn, megis proffiliau ardal Cyfoeth Naturiol Cymru, asesiadau coed a chyfrifyddu cyfalaf naturiol, i lywio eu penderfyniadau a datblygu cynlluniau a pholisïau, gan ddangos sut y maent yn buddsoddi mewn natur yn eu hardal.

O ystyried maint yr her, mae gan fargeinion twf rhanbarthol a busnesau (ac eraill) oll ran bwysig i'w chwarae

Wrth edrych ar fargeinion twf rhanbarthol Cymru, rwyf wedi fy nghalonogi gan y ffocws ar ynni carbon isel, trafnidiaeth gyhoeddus a meithrin sgiliau.

Er enghraifft, mae portffolio prosiectau mawr Bargen Ddinesig Bae Abertawe o gyfanswm o £58.7 miliwn gyda'r nod o fynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd ac adeiladu rhagoriaeth ranbarthol mewn ynni adnewyddadwy.

Fodd bynnag, mae angen i dwf a bargeinion dinas ddangos yn well sut mae eu buddsoddiadau yn gyrru cynnydd tuag at y 7 nod llesiant a'r amcanion llesiant a osodwyd yn eu hardal, gan gynnwys cynnal a gwella bioamrywiaeth.

Rwyf wedi cynghori mewn man arall yn yr adroddiad hwn bod angen i unrhyw arian cyhoeddus a ddyrennir ddangos sut mae'n cyfrannu at amcanion llesiant lleol a'r 7 nod llesiant.

Yn yr un modd, mae busnesau'n cydnabod fwyfwy y bydd eu llinell waelod yn cael ei heffeithio os nad ydyn nhw'n cofleidio cynaliadwyedd, ac mae cyfle i ddod â busnesau cyfrifol a chymdeithasol yng Nghymru ynghyd ar genhadaeth a rennir i gyflawni ein nodau llesiant cenedlaethol.

Mae yna lawer o gyfleoedd i fusnesau gael cymorth wedi'i dargedu i gychwyn ar eu taith tuag at fod yn fwy cyfrifol a chyfrannu at economi fwy cynaliadwy a chynhwysol.

Er enghraifft, mae BITC Cymru a Cynnal Cymru yn rhedeg rhaglenni cymorth aelodaeth ar gyfer busnesau a sefydliadau yng Nghymru.

Aer a dŵr glân ar gyfer bywyd gwyllt a phobl

Yr hyn sydd ei angen ar genedlaethau'r dyfodol

Mae amgylchedd naturiol bioamrywiol nid yn unig yn dda i fywyd gwyllt, mae hefyd yn darparu ein hanghenion mwyaf sylfaenol, gan gynnwys aer a dŵr glân, bwyd, ynni a diogelwch. Wrth ei reoli'n effeithiol, mae hefyd yn gallu ein helpu i addasu i newid ac yn lleihau effaith digwyddiadau fel llifogydd.

Gall dulliau drwy natur darparu atebion er budd y gymdeithas i'r heriau sylweddol sy'n ein hwynebu fel diogelwch dŵr, newid yn yr hinsawdd, iechyd dynol, risg trychineb, diogelwch bwyd, a datblygiad cymdeithasol ac economaidd. Maent yn darparu ffyrdd cost - effeithiol ac effeithlon i drawsnewid yr heriau hynny yn gyfleoedd i arloesi.

Lle rydyn ni nawr

Mae angen i gyrff cyhoeddus gydnabod bod ecosystemau gydnerth iach yn sylfaenol i'n hiechyd a'n llesiant, ac mae gweithio gyda natur (dulliau drwy natur) yn rhan bwysig o'r ateb i fynd i'r afael â llawer o'r heriau sylweddol sy'n ein hwynebu

Dŵr yw un o asedau naturiol mwyaf Cymru ac mae'n rhan annatod o ddiwylliant, treftadaeth a hunaniaeth genedlaethol Cymru. Mae'n darparu 951 miliwn tunnell o ddŵr yfed i ni bob dydd.

Yn ôl Cyfoeth Naturiol Cymru, mae ansawdd ein hafonydd wedi gwella ar y cyfan dros y 25 mlynedd diwethaf. Mae'r trydydd adroddiad blynyddol 'Llesiant Cymru: 2018-19' yn nodi bod ansawdd dŵr - boed hynny mewn moroedd, afonydd, nentydd neu wedi'i storio yn y ddaear - yn gwella ar y cyfan. Mae'r data diweddaraf yn dangos rhywfaint o welliant yn ansawdd ein dŵr wyneb, ond mae'r gyfran sy'n cyflawni'r safon yn dal i fod yn gymharol isel. Er enghraifft, cyflawnodd oddeutu 40% statws cyffredinol da neu uchel yn 2018, o'i gymharu â 36% pan gawsant eu dosbarthu yn 2015.

Mae'r Cynllun Morol Cenedlaethol Cymru bellach yn cyfateb a tua 32,000km 2 o môr (o gymharu â 20,735km 2 o dir). Mae'n ofynnol i Lywodraeth Cymru gyflawni Statws Amgylcheddol Da (GES) o'i dyfroedd arfordirol a morol o dan Gyfarwyddeb Fframwaith Strategaeth Forol yr Undeb Ewropeaidd. Mae Cymru yn methu mewn 11 o 14 dangosydd ac mae wedi methu'r targed ar gyfer cyflawni hyn erbyn 2020. O ran dyfroedd ymdrochi, roedd pob 104 safle dŵr ymdrochi o amgylch arfordir Cymru yn cwrdd â safonau ansawdd Ewropeaidd ar gyfer ansawdd yn 2018.

Mae 69% o ddyfroedd y glannau bellach wedi'u dynodi'n Ardaloedd Morol Gwarchodedig, ac mae 50% o holl foroedd Cymru mewn rhyw fath o amddiffyniad, gan dynnu sylw at ba mor bwysig yw moroedd ac arfordiroedd Cymru i fywyd gwyllt a chynefinoedd o bwysigrwydd rhyngwladol. Mae'r mwyaf adroddiad mwyaf diweddar gan Cyfoeth Naturiol Cymru (a ryddhawyd yn 2018) yn tynnu sylw at: "Mae tystiolaeth ddiweddar yn awgrymu nad yw ecosystemau morol yn gwbl gydnerth a bod diffyg hyder yn statws llawer o nodweddion gwarchodedig".

Gohiriwyd dynodiad Parthau Cadwraeth Forol yng Nghymru hefyd, ac mae Cymru bellach y tu ôl i Loegr, yr Alban a Gogledd Iwerddon wrth nodi a dynodi ardaloedd o'r fath i gefnogi cynefinoedd a rhywogaethau morol pwysig cenedlaethol.

Mae'r Gymdeithas Cadwraeth Forol wedi tynnu sylw at y meysydd canlynol lle gallai cyrff cyhoeddus sydd â chyfrifoldebau rheoli morol wneud gwelliannau:

- rheoli pysgodfeydd;
- rheoli ardal morol gwarchodedig;
- dynodi monitro ardaloedd morol gwarchodedig morol newydd;
- a gostyngiad mewn pwysau daearol fel sbwriel a llygredd amaethyddol.

Fel y gwelsom yn anffodus yng ngaeaf 2019-20, mae cartrefi a busnesau yng Nghymru mewn perygl o lifogydd o foroedd, afonydd a dŵr wyneb. Mae'r asesiad risg llifogydd diweddaraf (2019) yn dangos:

- Mae 34,800 o eiddo yng Nghymru mewn risg uchel neu ganolig o lifogydd o afonydd
- Mae 7,700 eiddo mewn risg uchel neu ganolig o lifogydd llanw
- 54,000 eiddo mewn perygl o lifogydd dŵr wyneb

Mae tystiolaeth yn dweud wrthym y gall sychder a digwyddiadau llifogydd ddod yn fwy cyffredin yng Nghymru. Er enghraifft, erbyn 2050, gall llif afonydd ar gyfartaledd yn y Gaeaf godi 10-15%, ond gostwng yn yr Haf ac ar ddechrau'r Hydref godi dros 50% a chymaint ag 80% mewn rhai lleoedd.

Yn Tachwedd 2019, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei chynllun addasu hinsawdd cyntaf, sy'n nodi sut y bydd Cymru yn amddiffyn ein hamgylchedd ac yn addasu ein cartrefi, ein cymunedau, ein busnesau a'n seilwaith i ddelio ag effaith newid yn yr hinsawdd. Mae ardaloedd yng Nghymru fel Fairbourne er enghraifft mewn perygl sylweddol o ddadleoli ar raddfa fawr.

Mae'r cynllun yn ganolbwynt ar gyfer addasu ac amddiffyn ein cartrefi, ein cymunedau a'n busnesau ond mae angen i bob corff cyhoeddus ddangos sut maen nhw'n deall ac yn gweithredu'r cynllun hwn yn lleol er mwyn amddiffyn ein cenedl ar gyfer cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol. Fodd bynnag, mae angen iddo gymryd barn hirdymor a chyfannol o holl effeithiau posibl llifogydd.

Bydd angen i gyrff cyhoeddus hefyd ddangos sut y maent yn deall y cynllun hwn ac yn ei roi ar waith yn lleol.

Gall dulliau drwy natur sy'n edrych ar y dalgylch cyfan, yn hytrach na phwynt penodol o lifogydd helpu i atal llifogydd yn ogystal â dod â buddion eraill.

Mae prosiect 'uwch-ddalgylch Bannau Brycheiniog' Dwr Cymru , a'i waith i adfer y gors flancedi weithredol yn Ardaloedd Cadwraeth Arbennig Berwyn a Migneint yn enghreifftiau o ddulliau cydweithredol ar raddfa dalgylch sy'n ceisio adfer a chysylltu amrywiaeth o gynefinoedd.

**“Mae angen ar Gymru ein dyfodol rheolaeth integredig a chyfranogol i gynnwys cymunedau wrth gyflawni gwelliannau cynaliadwy i ansawdd a maint dŵr. Rhaid i ni hefyd addasu i hinsawdd sy'n newid. Rhaid i ni hefyd gynnig cymhellion a rheoleiddio rheoli tir cynaliadwy i fynd i'r afael â llygredd gwledig. Rhaid i ni gynnig dulliau drwy natur a draenio cynaliadwy a natur mewn ardaloedd gwledig a threfol er mwyn darparu materion rheoli dŵr cynaliadwy a buddion ehangach.
”**

Cyfoeth Naturiol Cymru

Mewn ardaloedd trefol, mae Cynlluniau Draenio Cynaliadwy (SuDS) wedi'u cynllunio i ddynwared draeniad naturiol trwy reoli dŵr wyneb sy’n llifo mor agos at y ffynhonnell â phosibl. Ers mis Ionawr 2019, mae'n ofynnol i bob datblygiad newydd yng Nghymru gynnwys nodweddion SuDS sy'n cydymffurfio â safonau cenedlaethol. Mae hwn yn ddatblygiad blaengar gan Lywodraeth Cymru, sydd â'r potensial i gynyddu seilwaith gwyrdd ar draws ardaloedd trefol os caiff ei weithredu'n dda.

Mae ‘Grangetown Werddach’, Caerdydd. yn enghraifft wych o gynllun SuDS sydd nid yn unig yn tynnu mwy na 40,000m³ o ddŵr glaw bob blwyddyn rhag mynd i mewn i'r rhwydwaith carthffosydd cyfun, ond sydd wedi'i gynllunio i drawsnewid ansawdd amgylchedd y stryd a gwella seilwaith beicio a cherddwyr ar draws dinas cymdogaeth ganol.

Mae ansawdd aer gwael yn effeithio ar bobl a bywyd gwyllt, a dylai cyrff cyhoeddus geisio ffyrdd o leihau llygredd aer er mwyn cwrdd ag ymrwymiadau newid hinsawdd Cymru a sicrhau aer glân ar gyfer cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol

Yn y Deyrnas Unedig, mae ansawdd aer awyr agored gwael yn gysylltiedig â 50,000 o farwolaethau bob blwyddyn. Plant, yr henoed, neu'r rhai sydd â chyflyrau meddygol presennol sydd fwyaf mewn perygl. Mae lechyd Cyhoeddus Cymru yn amcangyfrif bod yr hyn sy'n cyfateb i 1,600 o farwolaethau yn cael eu priodoli i amlygiad PM2.5 bob blwyddyn, a thua 1,100 o farwolaethau i amlygiad NO2 yng Nghymru. Mae llygredd aer hefyd yn niweidio'r amgylchedd naturiol, gyda 74% o gynefinoedd Cymru yn derbyn mewnbynnau niweidiol o lygredd aer.

Er bod y dirywiad mewn diwydiant trwm wedi arwain at ostyngiad yn allyriadau rhai llygryddion, megis deunydd gronynnol, mae ffynonellau llygredd aer eraill, megis trafnidiaeth, amaethyddiaeth a gwresogi domestig, wedi dod yn fwy o bryder.

Mae'r crynodiadau uchaf o allyriadau nitrogen deuocsid i'w cael ger ffyrdd prysur, gan adlewyrchu cyfraniad cynllunio gwael traffig, trafnidiaeth ac ansawdd aer. Mae astudiaethau hefyd wedi nodi sut mae nitrogen o amonia amaethyddol yn effeithio ar fioamrywiaeth. Er bod rhai ffermwyr yn gwneud cynnydd o ran dal amonia a lleihau'r allbwn cyffredinol, nid yw'n glir pa gamau sy'n cael eu cymryd yng Nghymru i fynd i'r afael â hyn.

© Cyngor Caerdydd

O ran trafnidiaeth, mae yna sawl enghraifft dda o gyrff cyhoeddus yn edrych ar y ffordd y mae eu staff yn teithio ac yn canolbwyntio eu hymdrechion ar leihau allyriadau o gymudo, trwy gymell opsiynau teithio cynaliadwy a thrwy ddefnyddio cerbydau trydan a hydrogen. Fodd bynnag, bydd symud tuag at gymdeithas carbon isel yn gofyn am newid dramatig yn y ffordd yr ydym yn symud ein hunain a'n nwyddau.

Mae arnom angen system drafnidiaeth wedi'i dylunio mewn ffordd sy'n adlewyrchu ymrwymiad Cymru i fynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd ar frys, gan helpu yn ei dro i wella ansawdd aer. Mae hyn yn golygu gweithredu cyflym a dwys i gefnogi symudiad moddol o geir i drafnidiaeth gyhoeddus a theithio egnïol, cynyddu'r nifer sy'n manteisio ar gerbydau trydan a gweithredu mesurau effeithlonrwydd cerbydau a thanwydd .

Mae cyrff cyhoeddus hefyd angen i ni ystyried sut y maent yn darparu eu gwasanaethau, er enghraifft, sicrhau eu bod yn hawdd eu cyrraedd ar drafnidiaeth gyhoeddus ac ystyried allyriadau sy'n gysylltiedig a thrafnidiaeth - yng nghyd-destun sut y maent yn caffael nwyddau a gwasanaethau.

Gweler yr adran ar 'Trafnidiaeth ym Mhennod 5), i gael mwy o wybodaeth, dadansoddiad o amcanion ac argymhellion llesiant cyrff cyhoeddus.

Dylai Deddf Aer Glân i Gymru helpu i sicrhau aer glân yng Nghymru i bobl a'r amgylchedd

Sylwaf fod ymchwiliad Pwyllgor Newid Hinsawdd, yr Amgylchedd a Materion Gwledig i ansawdd aer a 'Chynllun Aer Glân Cymru' Llywodraeth Cymru wedi cau yn ddiweddar ar gyfer ymgynghori, a disgwylir i Ddeddf Aer Glân i Gymru gael ei chyhoeddi cyn diwedd y tymor Cynulliad hwn.

Rwy'n disgwyl gweld y cynllun hwn yn rhoi fframwaith rheoli ansawdd aer deddfwriaethol a rheoleiddiol cadarn i Gymru sy'n sicrhau aer glân yng Nghymru ar gyfer pobl a'r amgylchedd, gan gynnwys hyrwyddo'r newid angenrheidiol o'r cerbyd modur preifat i deithio llesol a thrafnidiaeth gyhoeddus a chynyddu ymwybyddiaeth y cyhoedd am lygredd aer a newid ymddygiad.

Gall sut rydyn ni'n dylunio ein hamgylcheddau trefol helpu i wella ansawdd aer, a dod â llawer o fuddion eraill

Mae seilwaith gwyrdd a glas yn derm a ddefnyddir i gyfeirio at ardaloedd naturiol a lled-naturiol o ansawdd uchel. Mae hyn yn cynnwys rhwydwaith byw o fannau gwyrdd, dŵr a nodweddion amgylcheddol eraill mewn ardaloedd trefol a gwledig. Enghraifft sy'n cynnwys coed, parciau, gerddi, ymylon ffyrdd, rhandiroedd, mynwentydd, glaswelltir amwynder, coetiroedd, afonydd a gwlyptiroedd.

Gall dyluniad ac amrywiaeth isadeiledd gwyrdd chwarae rôl arwyddocaol wrth ddileu llygredd aer yn llwyr. Mae coed er enghraifft yn amsugno llygryddion ac yn rhyng-gipio gronynnau niweidiol o allyriadau cerbydau. Yn Wrecsam canfuwyd bod coed yn tynnu 60 tunnell o lygryddion bob blwyddyn.

Ymhlith y buddion eraill mae'n:

- Cynyddu gwerthoedd eiddo, cyfraddau galwedigaeth a buddsoddiad mewnol
- Lleihau llifogydd ac yn cael gwared ar lygredd dŵr
- Lleihau gwres trefol ac yn helpu i ddal nwyon tŷ gwydr
- Darparu lleoedd i bobl chwarae, ymlacio a dadflino
- Cynyddu iechyd a llesiant pobl
- Creu tirweddau tirweddau o ansawdd uchel sy'n llawn o fywyd gwyllt

Mae'n gadarnhaol gweld cyrff cyhoeddus (a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus) yn gynyddol yn cymryd camau i ddatblygu a gweithredu seilwaith gwyrdd yn eu ardaloedd.

Er enghraifft:

Cam Cyngor Abertawe i 'baratoi strategaeth seilwaith gwyrdd ar gyfer canol y ddinas '.

Torfaen 'Datblygu un strategaeth seilwaith gwyrdd i gefnogi dull cyson o reoli tir ar draws sefydliadau partner y Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus, wrth ystyried diwylliannau lleol.'

Aethpwyd Partneriaeth Grid Gwyrdd Gwent ati i ddatblygu dull mwy cyson o reoli Seilwaith Gwyrdd ar draws Gwent, gan helpu i greu dinasyddion iachach, ysgogi cyfleoedd busnes a darparu buddion cymunedol (cydlyniant, datblygu sgiliau a gwirfoddoli). Dyma enghraifft wych o gydweithredu rhanbarthol.

Cam Cyngor Bwrdeistref Sir Benfro i edrych ar 'sut rydym yn rheoli ein tir i wella seilwaith gwyrdd...'

Rwy'n cael fy nghalonogi gan enghreifftiau fel hyn o gyrff cyhoeddus yn cynyddu eu ffocws ar seilwaith gwyrdd bioamrywiol, ond rwyf am weld yr holl gyrff cyhoeddus a Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus yn mynd ymhellach yn y maes hwn, gan wneud y cysylltiadau ar draws eu hamcanion a'u camau llesiant.

Sicrhau ein bod yn defnyddio adnoddau naturiol yn effeithlon

I gael gwybodaeth am sut rydym yn defnyddio ein hadnodd naturiol yn effeithlon, gweler yr adran 'Cymru Lewyrchus' ym Mhennod 3.

Cymru Gydnerth

Argymhellion i Lywodraeth Cymru

Prif Argymhelliad

Dylai Llywodraeth Cymru ymrwymo i adfer, creu a chysylltedd cynefinoedd ar raddfa fawr ledled Cymru, sy'n cynnwys gosod targedau statudol ar gyfer adfer natur a mesurau adfer rhywogaethau penodol i helpu i atal difodiant.

Argymhellion Polisi

Dylai Llywodraeth Cymru:

- Gweithio mewn cydlyniant â Swyddfa Chomisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol i sicrhau bod arweiniad a mecanwaith atebolrwydd effeithiol ar adrodd ar ddyletswydd Adran 6 a'r nod llesiant Cymru Gydnerth.
- Ymrwymo i wahardd defnyddio plaladdwyr gan gyrff cyhoeddus a gosod targedau blynyddol tuag at gael gwared ar y defnydd o blaladdwyr cemegol ar dir yn raddol.
- Ceisiwch gynyddu gwariant flwyddyn ar ôl blwyddyn yn unol ag argymhellion Pwyllgor y Deyrnas Unedig ar Newid Hinsawdd a'u nodi yn fy nghynllun 10 pwynt ar yr argyfwng hinsawdd a natur. (Hefyd argymhelliad ym Mhennod 2)
- Datblygu strategaeth system fwyd ar gyfer Cymru sy'n cysylltu pob rhan o'r system fwyd gyda'i gilydd o'r fferm i'r fforc.
- Gweithio gyda chyrff cyhoeddus i ddarparu gorchudd canopi coed 20% ym mhob tref a dinas yng Nghymru erbyn 2030.
- Pennu safonau i sicrhau y gall pobl gael mynediad i fannau gwyrdd naturiol o fewn 300 metr i'w cartref.

Cymru Gydnerth

Argymhellion i Lywodraeth Cymru

Argymhellion Proses

Yn eu camau gweithredu o ddydd i ddydd, dylai Llywodraeth Cymru stopio:

- Blaenoriaethu twf economaidd dros yr amgylchedd naturiol gyda difrod amgylcheddol yn cael ei ystyried yn 'ddifrod cyfochrog' ar gyfer twf tymor byr.
- Gweithredu grantiau tymor byr ar gyfer mentrau amgylcheddol.
- Cyllido rhaglenni na all ddangos yn glir eu bod yn cynnal neu'n gwella bioamrywiaeth.
- Gweld seilwaith gwyrdd fel rhywbeth sy'n berthnasol i adrannau 'amgylchedd' yn unig.
- Caniatáu datblygiad o fewn y rhwydwaith safleoedd gwarchodedig.
- Methu â chynllunio a dylunio ar gyfer seilwaith gwyrdd bioamrywiol ar ddechrau rhaglenni a phrosiectau.

Yn eu camau gweithredu o ddydd i ddydd, dylai Llywodraeth Cymru ddechrau:

- Asesu cyfleoedd ar gyfer seilwaith gwyrdd bioamrywiol ym mhob polisi ac ar draws pob adran.
- Rhoi mecanweithiau ar waith fel bod pob swyddog polisi yn deall ac yn gweithredu Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016, Rheoli Adnoddau Naturiol yn Gynaliadwy (SMNR), Adroddiad Cyflwr Adnoddau Naturiol 2016 (SoNaRR), Polisi Adnoddau Naturiol a Pholisi Cynllunio Cymru.
- Gweithredu rhaglenni cyllido hygyrch, tymor hwy i adfer yr amgylchedd naturiol sy'n mynd y tu hwnt i delerau llywodraeth sengl yng Nghymru.
- Sicrhau trosglwyddiad i reoli tir yn gynaliadwy, fel y cynigir yn 'Ffermio Cynaliadwy a'n tir', wrth sicrhau bod gan ffermwyr Cymru y gwytnwch sydd ei angen arnynt i ffynnu, ac maent ar y blaen ac yn ganolog mewn ymdrechion i helpu i adfer yr amgylchedd naturiol.
- Gweithredu'r Gyfarwyddeb Defnydd Cynaliadwy o Blaladdwyr yng Nghymru yn llawn.
- Cwblhau a diogelu'r rhwydwaith safleoedd gwarchodedig.

Argymhellion Proses (wedi parhau)

Yn eu camau gweithredu o ddydd i ddydd, dylai Llywodraeth Cymru ddechrau:

- Dadansoddi darpariaeth a mynediad at natur yn ôl anfantais economaidd-gymdeithasol, yn enwedig o ran rhaglenni a ariennir yn genedlaethol.
- Cymryd camau i godi ymwybyddiaeth y cyhoedd o effaith defnydd ar hinsawdd a natur, a hyrwyddo gweithredu cynaliadwy yn y gymuned ac yn unigol.
- Cynyddu buddsoddiad mewn atebion sy'n seiliedig ar natur i liniaru llifogydd a heriau eraill.
- Cymryd camau brys ar gyflymder a graddfa i frwydro yn erbyn colli bioamrywiaeth.

Cymru Gydnerth

Argymhellion ar gyfer yr holl gyrff a byrddau cyhoeddus a gwmpesir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (gan gynnwys Llywodraeth Cymru)

Cyfeiriwch at y bennod ar Osod Amcanion da, ond wrth bennu eu hamcanion yn benodol mewn perthynas â'r nod hwn, dylai'r holl gyrff a byrddau cyhoeddus a gwmpesir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r dyfodol (gan gynnwys Llywodraeth Cymru):

- Dangos yn glir y cysylltiadau rhwng eu hamcanion llesiant a chamau ar yr amgylchedd, a meysydd eraill e.e. profiadau niweidiol plentyndod, iechyd a chydlyniant cymunedol.
- Nodi yn glir sut rydych chi'n deall diffiniad y nod 'Cymru Gydnerth'.
- Alinio eu gweithredoedd ac adrodd ar y nod hwn â'u hymrwymiad o dan adran 6 dyletswydd Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016.

Wrth bennu eu camau, dylai cyrff cyhoeddus a byrddau a gwmpesir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (gan gynnwys Llywodraeth Cymru) ganolbwyntio yn y meysydd a ganlyn a dylent:

- Datgan argyfwng natur a hinsawdd a chyflymu graddfa a chyflymder y newid yn gyflym i helpu i fynd i'r afael â'r heriau hyn.
- Ceisio cynnal a gwella'r amgylchedd naturiol trwy reoli tir a môr yn briodol i greu ecosystemau bioamrywiol sy'n gweithredu'n iach ac annog eraill i wneud yr un peth.
- Buddsoddi yn y rôl bwysig y mae gofod gwyrdd a glas bioamrywiol yn ei chwarae wrth gefnogi iechyd a lles pobl.
- Datblygu eich gwybodaeth am natur a chynyddu ymwybyddiaeth o bwysigrwydd amgylchedd naturiol bioamrywiol gydag ecosystemau gweithredu iach, a pharatoi pobl â sgiliau sy'n addas ar gyfer y dyfodol.
- Ceisio gwella ansawdd dŵr ac aer, gan wneud yr amgylchedd yn iachach i fywyd gwyllt a phobl.
- Defnyddio adnoddau naturiol yn gynaliadwy - addasu i amgylchedd sy'n esblygu.

Cymru Gydnerth

Argymhellion ar gyfer yr holl gyrff a byrddau cyhoeddus a gwmpesir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r dyfodol (gan gynnwys Llywodraeth Cymru)

Argymhellion Proses

Yn eu gweithredoedd o ddydd i ddydd dylent stopio:

- Methu â chynllunio a dylunio ar gyfer seilwaith gwyrdd bioamrywiol ar ddechrau rhaglenni a phrosiectau.
- Caniatáu datblygiad nad yw'n cynnal nac yn gwella natur.

Yn eu gweithredoedd o ddydd i ddydd dylent ddechrau:

- Cyflawni cynnydd o flwyddyn i flwyddyn yn y seilwaith gwyrdd a glas bioamrywiol a gorchudd canopi coed yn eu hardaloedd a'u tir.
- Gan ddefnyddio eu daliadau tir i gynyddu ei werth bioamrywiaeth i'r eithaf, er enghraifft gweithredu bioamrywiaeth uchelgeisiol a chynlluniau gweithredu seilwaith gwyrdd a dod yn rhydd o blaladdwyr.
- Gan ddefnyddio tystiolaeth gadarn, fel Proffiliau Ardal Cyfoeth Naturiol Cymru, asesiadau i-tree a chyfrifo cyfalaf naturiol, i lywio eu penderfyniadau a datblygu cynlluniau a pholisïau, gan ddangos sut y maent yn buddsoddi mewn natur yn eu hardal.
- Dangos sut mae penderfyniadau cynllunio a seilwaith o fudd i bobl a natur ar y cyd.
- Yn dangos sut y maent yn deall ac yn gweithredu Cynllun Morol Cymru a'r Datganiad Ardal forol (mae hyn yn berthnasol i gyrff cyhoeddus sydd â chyfrifoldebau rheoli morol yn unig).
- Grymuso cymunedau i reoli tir (gan gynnwys perchnogaeth gyhoeddus) ar gyfer prosiectau sy'n defnyddio datrysiadau ar sail natur i adfer bioamrywiaeth leol a gwytnwch ecosystemau.
- Gan nodi ffyrdd, gan gynnwys defnyddio technoleg, gallant helpu i gysylltu pobl o bob oed, gallu a chefndir â natur.
- Dangos sut maen nhw'n deall ac yn gweithredu Cynllun Addasu Hinsawdd Cymru yn eu hardaloedd.

Argymhellion Proses (parhau)

Yn eu gweithredoedd o ddydd i ddydd dylent ddechrau:

- Cynyddu ymwybyddiaeth a dealltwriaeth o'r amgylchedd naturiol ymhlith eu staff.
- Gweithio ar y cyd â chyrff cyhoeddus eraill a chyrff anllywodraethol amgylcheddol, gan sicrhau bod ganddynt fynediad at arbenigwyr ecolegol i helpu i gyflawni eu dyletswyddau cyfreithiol.
- Cynyddu cyfran yr arian sy'n cael ei wario ar atebion sy'n seiliedig ar natur.
- Cymryd camau brys ar gyflymder a graddfa i frwydro yn erbyn colli bioamrywiaeth.

Adnoddau/ Gwybodaeth Ddefnyddiol

Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru

- Taith tuag at Gymru Gydnerth
- Fframwaith Cenedlaethau'r Dyfodol
- Fframwaith Cenedlaethau'r Dyfodol ar gyfer Craffu
- Fframwaith Cenedlaethau'r Dyfodol ar gyfer dylunio gwasanaeth

Llywodraeth Cymru

- Adroddiad Tueddiadau'r Dyfodol 2017
- Llesiant Cymru 2018-19
-
- Fframwaith Rheoli Rhwydwaith Ardaloedd Morol Gwarchodedig Cymru

Arall

- 'Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services'
- WWF: 'Don't Forget Nature, say Welsh Public'
- Fforwm Economaidd y Byd, 'Global Risks Report 2020'
- Forest Research, 'An evaluation of Cydcoed: The social and economic benefits of using trees and woodlands for community development in Wales'
- Cyfoeth Naturiol Cymru, Datganiadau Ardal
- RSPB: Adroddiad Sefyllfa Byd Natur

Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru
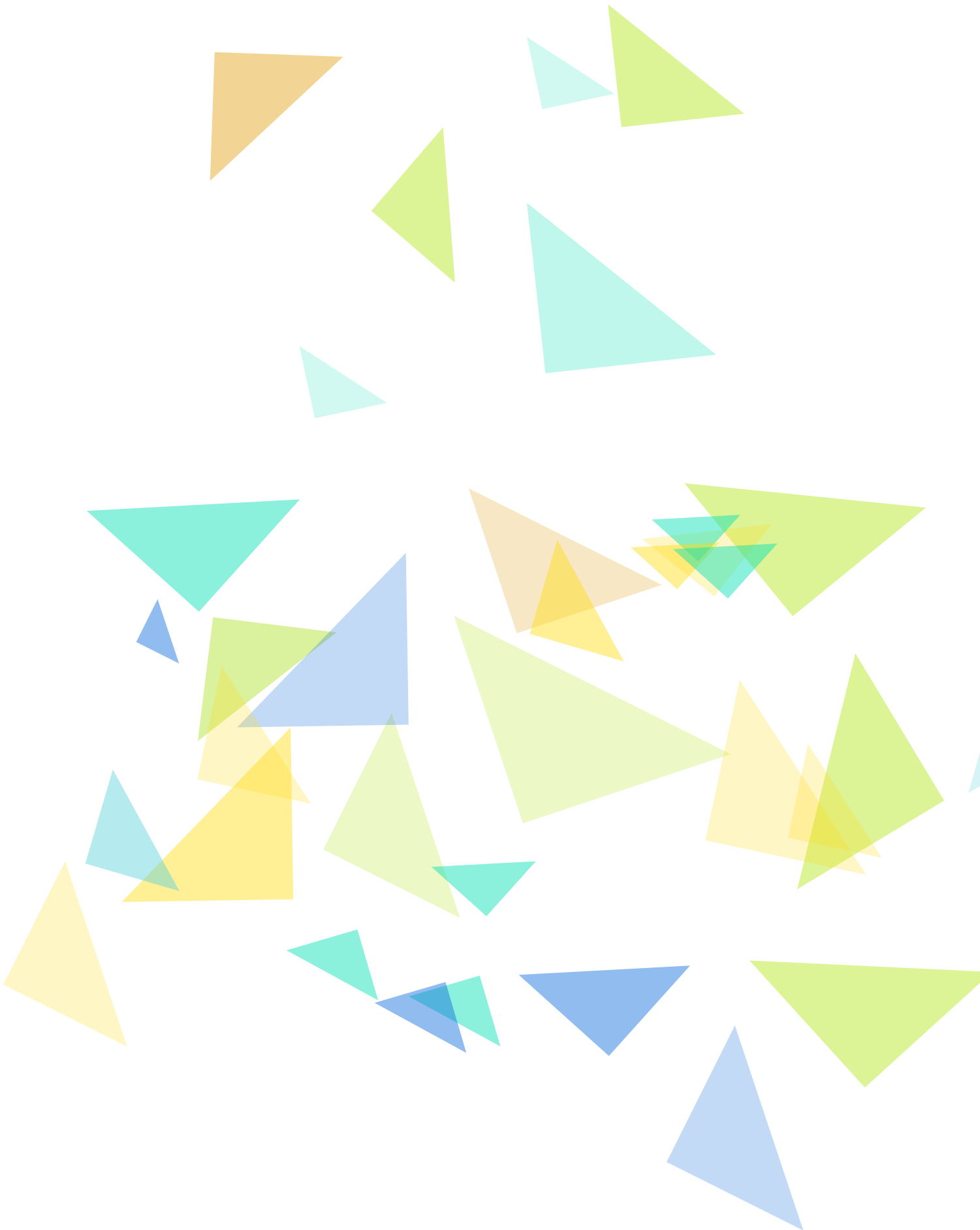
Future Generations Commissioner for Wales